

№ 28/19 ДД. 11. 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: Формування мовно-мовленнєвої компетентності
здобувачів початкової освіти у процесі реалізації
змістової лінії «Взаємодіємо усно»

Виконала:

Лук'янова Неля Адольфівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

013 Початкова освіта

(спеціальність)

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент

(вчений ступінь, вчене звання, посада)

В. О. Собко

(ініціали, прізвище)

Допущено до захисту

12. 12. 2024 р.

Завідувач кафедри

Т. Ф. Зенченко

(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «7» листопада 2024 р.

Оцінка 800

Підписи членів ЕК:

Мешкова О. С.

Собко В. О.

Коваленко Т. І.

Глухів – 2024

Анотація

У кваліфікаційній роботі розглянуто особливості формування мовно-мовленнєвої компетентності в учнів 3 класу у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» на уроках української мови. Означено зміст понять «мовна компетентність», «мовленнєва компетентність». Досліджено зміст та особливості формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів у теорії і практиці сучасної початкової мовної освіти та розкрито сучасні методики навчання мови в початковій школі, орієнтовані на комунікативний підхід.

Розроблено та обгрунтовано методику формування у третьокласників мовно-мовленнєвої компетентності у процесі організації усної взаємодії під час дослідження мовних одиниць і явищ на уроках української з використанням ігрових технологій.

Практична частина роботи включає запропоновані методи моделювання мовленнєвих ситуацій, прийоми ігрових та інтерактивних технологій, вправи компетентісно орієнтованого типу, що забезпечувало формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури мовлення і спілкування учнів у процесі навчання української мови.

Ключові слова: українська мова, мовно-мовленнєва компетентність, здобувачі початкової освіти, усна взаємодія, ігрові технології.

Abstract

The qualification work considers the peculiarities of the formation of speech and language competence in students of the 3rd grade in the process of implementing the content line "We interact orally" in the lessons of the Ukrainian language. The content of the concepts of "language competence" and "speech competence" is defined. The content and features of the formation of language and speech competence of students in the theory and practice of modern primary language education have been investigated and modern methods of language teaching in primary school, focused on a communicative approach, have been revealed.

A methodology for the formation of language and speech competence in third-graders in the process of organizing oral interaction during the study of language units and phenomena in Ukrainian lessons using game technologies has been developed and substantiated.

The practical part of the work includes the proposed methods of modeling speech situations, techniques of game and interactive technologies, competency-oriented exercises, which ensured the formation of speech and speech competence, speech culture and communication of students in the process of teaching the Ukrainian language.

Keywords: Ukrainian language, language and speech competence, primary education students, oral interaction, game technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ В УЧНІВ НАВИЧОК УСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПОЧАТКОВІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ.....	9
1.1 Лінгводидактичні основи формування у молодших школярів мовно-мовленнєвої компетентності	9
1.2 Психолого-педагогічні основи розвитку у здобувачів початкової освіти навичок усної взаємодії.....	17
1.3 Зміст та особливості формування мовленнєвої компетентності учнів у теорії і практиці сучасної початкової мовної освіти	26
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 3 КЛАСУ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО».....	36
2.1 Завдання і вихідні позиції експериментального навчання.....	36
2.2 Методика формування у третьокласників мовно-мовленнєвої компетентності у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови.....	48
2.3 Ефективність запропонованої методики формування мовно- мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови.....	62
Висновки до другого розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Сучасний освітній процес ставить перед початковою школою завдання не лише навчати базових знань, але й сприяти розвитку комунікативної компетентності учнів. Концепція «Нова українська школа» (НУШ) [22] та Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) [15] визначають серед ключових компетентностей формування навичок ефективного спілкування, зокрема усного мовлення, у молодших школярів. Серед завдань НУШ особлива увага приділяється розвитку мовленнєвої культури, що включає вміння правильно будувати речення, ефективно виражати думки та спілкуватися з однолітками та дорослими. Таким чином, розвиток усного мовлення та спілкування набуває особливого значення, оскільки закладає основу для подальшого соціального і мовленнєвого розвитку дитини.

Необхідною умовою виховання соціально активної й духовно збагаченої особистості є озброєння її вміннями та навичками вільного володіння мовою. Крім того, що мова є навчальним предметом, вона є, передусім, засобом пізнання світу, виховання особистості, засобом самовияву дитини. Розвиток мовлення дитини є запорукою успішного навчання, інтелектуального, морального та естетичного розвитку учнів.

Сучасні вимоги до навчання української мови орієнтують учителя на забезпечення інтенсивного мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів, що є пріоритетною ідеєю оновленої програми закладів загальної середньої освіти. Адже швидко орієнтуватися в динамічному, інформативному просторі можливо лише за умови сформованої комунікативної компетентності: умінь сприймати текст (використовуючи візуальний або слуховий канали), осмислювати, з почутого чи прочитаного добирати необхідне, відтворювати, створювати власне висловлення. Тому особлива увага приділяється проблемі розвитку мовлення здобувачів початкової освіти.

Актуальність дослідження мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів не може бути переоцінена в сучасному світі, де мова відіграє ключову роль у комунікації, освіті та культурному розвитку. В умовах глобалізації та

зростання значення комунікативних навичок, розвиток мовної компетентності вже з молодших класів стає пріоритетним завданням сучасної освіти.

Мовлення відіграє вкрай важливу роль в усіх сферах суспільного життя. З ним пов'язана комунікативна природа психічного розвитку людини. Воно є невід'ємним складником інтелектуальної, емоційної та вольової сфери діяльності людини. Оволодіння мовленням є домінантним чинником самосвідомості особистості, передумовою її творчих виявів. Засвоєння мови починається з раннього дитинства й відбувається за законами психічного розвитку людини протягом життя.

Формування культури мовлення в учнів початкової школи спирається на основи, розроблені видатними українськими педагогами. Так, К. Ушинський у своїх працях підкреслював важливість мовного розвитку для становлення особистості, В. Сухомлинський приділяв увагу розвитку мовлення через емоційно насичені тексти, заохочення до самовираження та творчих завдань.

Актуальність дослідження пояснюється наявним запитом суспільства на підготовку особистості, яка володіє високою комунікативною культурою. Не викликає сумнівів, що успіх у всіх видах життєдіяльності людини фактично гарантує її здатність до спілкування. Уміння спілкуватися, формулювати власні думки та ухвалювати сміливі рішення неможливі без розвитку мовленнєвої компетентності.

Дослідження мовлення дітей викликають значний інтерес, тому що розширюють наші уявлення не тільки про оволодіння мовою, але також про саму мову, про її функціонування в мовленнєвій діяльності, не тільки про становлення пізнавальних та інших психологічних процесів, але і про їх побудову, розширюють наші знання про людину взагалі (О.С. Кубрякова).

Проблема розвитку мовлення молодших школярів привернула увагу багатьох учених (В. Бадер, О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, Т. Гриценко, А. Коваль, К. Климова, М. Пентилюк, К. Пономарьова, Т. Потоцька, О. Савченко та ін.), які провели глибоке дослідження методики навчання української мови, і в початкових класах зокрема. Питання мовного і мовленнєвого розвитку

школярів у різних аспектах розглядалася у працях лінгводидактів (Л. Варзацька, М. Вашуленко, К. Климова, Н. Лазаренко, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Плющ, Л. Паламар, Л. Попова, К. Пономарьова, Н. Ростикус, В. Собко, Г. Ткачук та інші). Проте, низький рівень мовно-мовленнєвої культури багатьох громадян України вимагає проведення нових досліджень щодо цієї проблеми.

Сучасні підходи до навчання все частіше орієнтують на впровадження ефективних методів і прийомів в освітній процес, які демонструють високу ефективність у підвищенні мотивації учнів, розвитку їхніх творчих здібностей та соціальних навичок. Сучасні українські педагоги (Бібік Н., Комар О., Онопрієнко О., Пометун О., Савченко О., Ярошенко О. та ін.) наголошують на необхідності використання інтерактивних методів в освітньому процесі, що дасть можливість школярам удосконалювати мовленнєві навички та вчитися взаємодіяти один з одним.

У системі початкової мовно-літературної освіти особливе місце відводиться формуванню комунікативної компетентності, важливим складником якої є мовно-мовленнєва.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності вивчення впливу ефективних методів навчання на формування у молодших школярів умінь взаємодіяти усно з іншими особами для досягнення певних навчальних і життєвих цілей.

З огляду на актуальність проблеми та необхідність формування в учнів комунікативної компетентності була обрана тема магістерської роботи **«Формування мовно-мовленнєвої компетентності здобувачів початкової освіти у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно».**

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати методику комплексного підходу до формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів 3 класу у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» на уроках української мови.

Завдання дослідження:

1. Розкрити лінгводидактичні основи формування у молодших школярів мовно-мовленнєвої компетентності.
2. Висвітлити психолого-педагогічні основи розвитку у здобувачів початкової освіти навичок усної взаємодії.
3. Визначити основні методики формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови.
4. Розробити та застосувати методику формування у третьокласників мовно-мовленнєвої компетентності у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови з використанням ігрових методів.
5. Визначити ефективність запропонованої методики формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови у третьому класі.

Об'єкт дослідження – розвиток мовлення молодших школярів у системі мовно-літературної освіти.

Предмет дослідження – методика формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів 3 класу на уроках української мови у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно».

Для розв'язання поставленої мети застосовувалися **методи**:

1) *теоретичні* – теоретичний аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної, методичної літератури в розрізі досліджуваної проблеми; аналіз шкільних програм і підручників з української мови, шкільної практики для з'ясування вихідних даних дослідження; теоретичне обґрунтування шляхів реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» початкової мовної освіти; аналіз і узагальнення результатів експериментального дослідження;

2) *емпіричні* – цілеспрямовані педагогічні спостереження за навчально-виховним процесом; осмислення педагогічного досвіду вчителів шляхом анкетування, бесід; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), що здійснювався з метою реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» на уроках української мови, діагностування

рівня сформованості мовно-мовленнєвої компетентності учнів, перевірки запропонованої методики.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в тому, що визначено шляхи підвищення рівня мовно-мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови; теоретично обґрунтовано і розроблено типологію вправ і завдань, яка забезпечує ефективність процесу формування навичок усної взаємодії молодших школярів у мовній освіті з використанням ігрових методів.

Практичне значення дослідження виявляється у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення освітнього процесу в початковій школі, підвищення інтересу та мотивації учнів до вивчення української мови, а також у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності як складника комунікативної, яка є необхідною для успішного спілкування у навчальних і життєвих ситуаціях.

Розроблені вправи і завдання можуть використовуватися студентами закладів вищої педагогічної освіти під час педагогічної практики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерського дослідження апробовано у формі доповідей і виступів на конференціях і семінарах: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (м. Глухів, 22 лютого 2024 року); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (м. Глухів, 25 квітня 2024 року); IV Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку початкової освіти» (м. Рівне, 16 травня 2024 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ В УЧНІВ НАВИЧОК УСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПОЧАТКОВІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ

1.1 Лінгводидактичні основи формування у молодших школярів мовно-мовленнєвої компетентності

Сучасне суспільство ставить завдання розвивати особистість, яка буде гармонійною, патріотично налаштованою та духовно розвинутою. Така особистість повинна бути здатною відбирати корисну і необхідну інформацію для самовдосконалення, висловлювати свої погляди і захищати важливі життєві переконання. У сучасній освітній системі, зокрема в Новій українській школі, основний акцент робиться на формуванні в учнів компетентностей, як ключових, так і предметних.

Компетентнісний підхід до навчання визнається важливим напрямом у розвитку освітнього процесу [22; 15]. Цей підхід базується на дослідженнях учених (Т. Байбара, Н. Бібік, Ф. Бацевич, І. Гудзик, О. Онопрієнко, М. Пентилюк, К. Пономарьова, І. Родигіна, О. Савченко та ін.) і розглядається як ефективний інструмент для розвитку особистості, спрямований на активну участь людини в суспільних процесах та досягнення успіхів [4; 21; 34; 52; 59].

Використання компетентнісного підходу в навчанні української мови в умовах Нової української школи набуває великого значення і потребує ретельного вивчення та обговорення.

У сучасному суспільстві поняття "компетенція" і "компетентність" часто використовуються з різними смислами. Традиційно "компетенція" асоціюється з областю повноважень, владою та авторитетом, а "компетентність" вказує на обізнаність, кваліфікованість. Але в науковому контексті термін "компетенція" визначається як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, таких як знання, уміння, навички та способи діяльності, що стосуються певної галузі або процесу і є необхідними для успішної дії в цій галузі [52, с. 8]. Компетенція в цьому контексті розглядається як задана норма для освітньої підготовки.

Наприклад, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «компетенція» означає «добру обізнаність із чим-небудь», тоді як «компетентність» описується як володіння знаннями і навичками в певній галузі. Таким чином, "компетенція" може бути загальним поняттям, тоді як "компетентність" стосується конкретних знань і навичок, які людина використовує в певній сфері.

Отже, "компетенція" і "компетентність" взаємопов'язані, але "компетентність" описує комплексні характеристики особистості, яка володіє певними знаннями і навичками в конкретній галузі і може їх успішно використовувати.

Науковці у своїх роботах визначають ключові компетенції на основі основної мети загальної освіти, структури соціального досвіду і досвіду особистості, а також видів діяльності учня, які допомагають йому засвоїти соціальний досвід і формувати практичні навички для життя в суспільстві.

Дослідники, зокрема І. Хом'як, Н. Голуб, розглядають компетенцію як знання нормативних вимог мови, а компетентність визначають як здатність учня застосовувати ці знання самостійно після вивчення матеріалу [34]. Л. Мамчур стверджує, що компетенція – це чітко окреслені знання, які необхідні для успішної практичної діяльності з урахуванням норм, законів і правил [29]. М. Пентиліук вважає, що компетентність включає здатність ефективно і творчо використовувати знання в міжособистісних відносинах та проявляти індивідуальні навички використання мови під час спілкування [43].

Отже, поняття "мовна компетенція" і "мовна компетентність" визначаються різними дослідниками по-різному. Деякі вважають їх однаковими, інші розмежовують, а треті розглядають компетенцію як складник компетентності.

Мовна компетенція включає глибоке розуміння та володіння різними аспектами мови, такими як фонетика, правопис, лексикологія, словотвір, граматики (морфологія та синтаксис). Вона передбачає формування різних мовних навичок та вмінь, таких як вміння будувати правильні слова, вживати

слова відповідно до контексту, дотримуватися орфографічних та пунктуаційних правил, створювати текст.

Науковці виділяють три види компетентностей у мові: мовна, мовленнєва та комунікативна. Мовна компетентність охоплює знання мовних правил та понять, а також вміння використовувати мову відповідно до цих правил. Ця компетентність передбачає розуміння мовних структур та їх використання у мовленні.

Мовна компетенція може бути розділена на лексичну, фонетичну та граматичну компетентності. Лексична компетентність стосується запасу слів та їх правильного використання, включаючи вживання фразеологічних виразів та інших мовних одиниць. Фонетична компетентність охоплює правильну вимову та інтонацію, а граматична компетентність включає вживання граматичних форм та правил.

Отже, формування мовної компетентності включає в себе різні аспекти мови та вміння використовувати їх у мовленні. Різні методики та підходи використовуються для розвитку цієї компетентності, враховуючи її різні аспекти та аспекти вивчення мови [6; 8; 51; 53; 54; 63].

Формування мовної компетентності в процесі вивчення української мови базується на наявних знаннях і вивчених поняттях (фонетичних, лексичних, граматичних), що дає можливість правильно добирати слова, конструювати речення та виразно виражати думки. Ця компетентність є важливою частиною загальної мовної компетентності учнів і повинна формуватися з раннього віку.

Однією з найважливіших компетентностей у формуванні особистості є мовленнєва. Розвиток цієї компетентності розпочинається з народження та продовжується протягом усього життя, тому особлива увага до розвитку мовлення дитини в дошкільному віці і початковій освіті є важливою.

У сучасній освіті велике значення має компетентнісний підхід, упровадження якого спрямовано на досягнення конкретних результатів, формування ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей.

Важливо розуміти, що компетентності дитини в молодшому шкільному віці визначають її здатність розв'язувати різні навчальні і життєві ситуації.

Ключове значення у навчанні і в подальшому житті має уміння спілкуватися, тому важливим завданням навчання мови у початкових класах є розвиток *мовленнєвої* компетентності дітей. З цією метою мають бути задіяні всі аспекти розвитку дитини (фізичний, емоційний, соціально-моральний, художньо-естетичний та пізнавальний потенціал) для забезпечення балансованого розвитку мовленнєвої компетентності дітей.

Серед різних факторів, які впливають на формування нових навичок у дітей молодшого шкільного віку, мовленнєвий розвиток займає важливе місце, оскільки він впливає на комунікативні, інтелектуальні та загальнокультурні аспекти їхнього розвитку. Одне з головних завдань учителя полягає в тому, щоб активізувати мовленнєвий розвиток дитини і сприяти формуванню у неї мовленнєвої грамотності та культури. Результатом цієї роботи повинно бути вміння дитини висловлювати свої думки та ідеї чітко і зрозуміло, а також готовність до навчання з метою подальшого розвитку її мовленнєвої компетентності.

Сучасні дослідники визначають *мовленнєву* компетентність як здатність людини ефективно виражати свої думки та ідеї за допомогою мови, включаючи як вербальні, так і невербальні (жести, міміка, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Мовленнєва компетентність включає в себе фонетичні, граматичні, лексичні, монологічні та діалогічні аспекти. Важливою частиною початкової мовної освіти є розвиток мовленнєвої компетентності дітей, і цей напрям роботи визначено в Державному стандарті початкової освіти як один із пріоритетних. Першою серед ключових компетентностей є вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [15].

Назвемо основні напрями роботи з формування мовленнєвої компетентності здобувачів початкової освіти:

1. Звукова культура мовлення — правильна вимову звуків та звукосполучень, дотримання орфоепічних норм, а також розвиток фонематичного слуху та вміння відрізняти звуки.

2. Граматична правильність мовлення (граматика) — передбачає використання граматичних форм мови відповідно до правил та норм граматики, включаючи числа, роди, відмінки та інші аспекти граматичної будови мови.

3. Словникова робота (словник) — це спрямовано на розвиток словникового запасу школярів, їх здатність використовувати різні слова та вирази для точного вираження своїх думок і ідей.

4. Зв'язне монологічне і діалогічне мовлення: це включає в себе вміння дитини говорити як самотійно, так і взаємодіючи з іншими, включаючи розповіді та бесіди.

Сучасне розуміння мовленнєвої компетентності полягає в здатності дитини виражати свої думки, враження та звернення у будь-яких формах мовленнєвих висловлювань за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мова розглядається як засіб спілкування та отримання інформації, який допомагає переходити від конкретного і чуттєвого сприйняття до абстрактного розуміння, дає можливість використовувати отримані мовленнєві знання, навички та вміння для успішного спілкування.

Зміст роботи над розвитком мовленнєвої компетентності, як показує дослідження, ґрунтується на комплексному підході, що враховує важливість фонетичної, граматичної, лексичної, монологічної та діалогічної компетенції, а його реалізація у процесі спеціально організованої діяльності забезпечує формування у школярів умінь спілкуватися, використовуватит мову у різних мовленнєвих ситуаціях.

На початку ХХІ століття виникає потреба у створенні такої школи, яка сприятиме розвитку творчих особистостей та забезпечить повноцінний розвиток дітей. Рідна мова визнається як найефективніший інструмент для

розвитку потенціалу учнів. У навчанні мови наголошується на розвитку комунікативних навичок та формуванні творчого підходу до мовленнєвих завдань. Розвиток мовлення дітей стає головним завданням на початковому курсі рідної мови, оскільки володіння мовленням є ключовою основою для успішного опанування навчальних предметів [11; 12].

Мова є не лише засобом спілкування, але й важливим аспектом культурного спадку. Вчені вказують на важливість розвитку мовлення як засобу передачі історії, культури та почуттів народу. Розуміння мови та її історії може бути досягнуте лише тими, хто володіє рідною мовою та вміє її використовувати вправно.

У початкових класах важливо виховувати у дітей любов до рідної мови, батьківщини та родини. Діти повинні розуміти, що їхня мова є частиною національної спадщини і вони мають обов'язок збагачувати її та підтримувати [11].

Учителі початкових класів акцентують увагу на розвитку мовлення як процесу спілкування за допомогою мови. Для цього діти навчаються висловлювати свої думки та почуття, будуючи речення та текст. Мовлення є інструментом пізнання дійсності та способом вираження думок та ідей.

Читання є активною формою мовленнєвої діяльності, спрямованою на розуміння тексту, який має графічний вигляд. Цей процес включається в сферу комунікативно-суспільної взаємодії людей і використовується для письмового спілкування.

За словами М. Калько, читання – це вид мовленнєвої діяльності, яка вимагає розуміння та сприймання тексту, має певні завдання і мотивацію, і спрямована на отримання і обробку письмової інформації. Потреба у читанні розвивається поступово і може бути зумовлена емоційним, естетичним чи інформаційним впливом літератури [20].

Читання має дві сторони: змістову і процесуальну, проте переважає змістова сторона. Мета читання полягає в отриманні та обробці інформації, і цей процес віднесений до рецептивних видів мовленнєвої діяльності.

У механізмі читання виділяють такі елементи: внутрішнє проговорювання, яке об'єднує зорове та слухове сприйняття тексту; змістове та вербальне прогнозування, яке передбачає передбачення подій та розуміння змісту тексту.

Читання та письмо використовують одну графічну систему мови, але мають різну спрямованість: при читанні з букв до звуків, а при письмі – зі звуків до букв. Обидва процеси базуються на мовленнєвих механізмах та взаємодіють між собою для розуміння і створення повідомлень, отже, письмове мовлення виникло як спосіб фіксації звуку, для зберігання інформації та подальшого відтворення. Читання є перехідною формою між усним мовленням і письмом, яка поєднує їх особливості. Навчання як читання, так і письма пов'язане з розвитком зв'язку між мовним слухом і артикуляцією.

Слухання – це розуміння того, що чуєш в усному мовленні. Слухання є важливою частиною спілкування і опосередковується діяльністю іншої особи, яка говорить. Метою слухання є розкриття смислових зв'язків і осмислення висловленого мовцем. Слухач не планує смислове сприймання, це задається зовнішньою мовленнєвою діяльністю іншої особи.

Існують різні підходи до виділення видів слухання, зокрема:

- а) залежно від типу сприйняття тексту (глобальне, детальне, критичне);
- б) від джерела слухання;
- в) від того, чи бачиш ти мовця;
- г) від кількості мовців.

Мовно-мовленнєва компетентність має відповідати нормам культури мовлення. Термін "культура мовлення" може розглядатися в широкому контексті і включати в себе також поняття "культура мови". Культура мовлення охоплює норми мовлення, підходить як до писемності, так і до загального вживання мови. Мовленнєва культура включає в себе не тільки дотримання норм, але і уміння вибирати найбільш відповідні мовленнєві форми в залежності від ситуації і виражати свої думки адекватно.

Термін "мовленнєва культура" використовується також у шкільному навчанні і вихованні як систему вимог і регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності, як усній, так і писемній. Ця культура спрямована на подолання мовних стереотипів і вираження правди через мову. Мовленнєва культура є важливою складовою загальної культури особистості і відображає рівень її загальної культури і мислення.

Отже, поняття "мовленнєва культура" може включати в себе як аспекти нормативного мовлення, так і особистісні і загальнокультурні властивості людини.

У лінгвістичному (стилістичному) контексті існує кілька визначень поняття "культура мовлення":

1) Володіння літературними нормами на всіх рівнях мови, усному і писемному мовленні, уміння використовувати мовностилістичні засоби відповідно до ситуації спілкування.

2) Упорядкована система нормативних мовленнєвих засобів, які оптимально виражають зміст мовлення та відповідають цілям спілкування.

3) Власна лінгвістична дисципліна [6; 31; 44; 45].

За словами Л. Барановської, процес формування культури мовлення може пройти кілька етапів:

1) Елементарний етап - освоєння мовцями теоретичних знань про мовну нормативність і навичок дотримуватися мовних норм.

2) Етап мовної варіативності - володіння уміннями та навичками варіативного вираження думки в залежності від стилю мовлення і ситуації спілкування.

3) Етап мовно-мовленнєвої майстерності - бездоганне володіння всіма засобами літературної мови, майстерне поєднання мови і позамовних засобів комунікації.

Л.Мацько також вказує на інші етапи становлення культури мовлення [30]:

1) Граматична правильність.

- 2) Стилiстична виразнiсть.
- 3) Комунiкативна оптимальнiсть.
- 4) Мовна майстернiсть.

Усi цi пiдходи вказують на те, що культура мовлення - це вмiння користуватися мовною нормативнiстю, вiльно вибирати мовнi форми вiдповiдно до ситуацiї спiлкування та розвивати мовленнєвi навички. Культура мовлення є важливим аспектом загальної культури особистостi i сприяє пiдвищенню рiвня мовленнєвого спiлкування особистостi i культурного розвитку суспiльства.

Мовленнєва компетентнiсть розглядається в контекстi культури особистостi i включає не лише дотримання мовних норм, але i здатнiсть свiдомо обирати найбільш вiдповiднi мовнi вирази в конкретних ситуацiях спiлкування, винаймати новi мовленнєвi вирази, враховуючи обставини. Ця здатнiсть вiдображає рiвень загальної культури й особистiсних рис кожної людини.

1.2 Психолого-педагогiчнi основи розвитку у здобувачiв початкової овiти навичок усної взаємодiї

У сферi сучасної освiти початкової школи особлива увага придiляється формуванню мовно-мовленнєвої компетентностi учнiв. Це вимагає комплексного пiдходу, що включає психолого-педагогiчнi, лiнгвiстичнi та методологiчнi аспекти.

Одним з ключових аспектiв є розвиток мовленнєвої культури i правильного мовлення у молодших школярiв. Вашуленко М., Варзацька Л., Пономарьова К. та iн. вказують на необхіднiсть використання ефективних методiв i засобiв навчання для розвитку мовленнєвих компетентцiй у цiй вiковiй групi, що стає особливо важливим у контекстi комунiкативної компетентностi. Дослiдники пiдкреслюють мiждисциплiнарний характер комунiкативної компетентностi.

Формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів є одним з пріоритетних завдань сучасної початкової освіти. Адже саме в цьому віці закладаються основи мовленнєвого розвитку дитини, формуються уміння і навички спілкування рідною мовою. Мовно-мовленнєва компетентність передбачає оволодіння українською мовою в її усній і писемній формах. Це комплексне поняття, яке включає знання про мову, її лексику, граматику, орфоепію, орфографію; уміння правильно будувати усні та писемні висловлювання, доречно використовувати мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях.

Основними завданнями формування мовно-мовленнєвої компетентності є:

- збагачення, уточнення та активізація словника учнів.
- формування граматично правильного мовлення.
- розвиток зв'язного діалогічного і монологічного мовлення.
- вироблення орфоепічних та орфографічних умінь і навичок.
- розвиток творчих здібностей у мовленнєвій діяльності.

Для успішного вирішення цих завдань учитель початкових класів має враховувати вікові та психологічні особливості молодших школярів. Адже саме в цьому віці відбувається перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення, розвиваються довільність та опосередкованість пам'яті, уваги, уяви. Діти оволодівають здатністю регулювати власну поведінку, керуватися правилами.

Формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури усного мовлення та спілкування є складним психолого-педагогічним процесом, у якому поєднуються емоційні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку особистості молодшого школяра. Українські педагоги і психологи наголошують на важливості цілісного підходу до цього питання, зазначаючи, що комунікативна компетентність учнів молодших класів є базою для подальшої соціалізації та успішного навчання.

Психологи (Г. Костюк, Л. Долинська) наголошують на важливості врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей у процесі навчання. Дитяче мислення та мовлення активно розвиваються в молодшому шкільному віці, що зумовлює необхідність створення відповідних умов для розвитку мовленнєвої культури. Г. Костюк відзначав, що розвиток усного мовлення пов'язаний із розвитком мислення і залежить від соціальних умов та комунікативного середовища, в якому знаходиться дитина [23].

Л. Долинська підкреслювала роль емоційного середовища, зазначаючи, що емоційний фон навчання є ключовим фактором для ефективного сприйняття мови. Позитивні емоції, такі як радість, інтерес до навчання, сприяють засвоєнню мовних норм та розвитку мовленнєвих навичок [65].

Отже, навчання української мови має відбуватися з урахуванням психологічних особливостей цього віку:

Табл 1.2.1.

Особливість мовної підготовки молодших школярів

№	Особливість мовної підготовки молодших школярів	Методичні рекомендації
1	Домінування наочно-образного мислення	Використовуйте наочний матеріал, ілюстрації та схеми на уроках.
2	Нестійкість уваги	Чергуйте різні види діяльності, використовуйте ігрові форми.
3	Переважає механічне запам'ятовування	Розвивайте вміння свідомо запам'ятовувати, порівнювати мовні явища.
4	Потреба в русі	Використовуйте фізкультхвилинки та рухливі ігри на уроках.
5	Емоційність сприймання	Створюйте позитивний емоційний фон та заохочуйте успіхи учнів.
6	Схильність до наслідування	Будьте зразком правильної та виразної мови.
7	Комунікабельність	Створюйте умови для мовленнєвого

		спілкування на уроці та поза ним.
8	Прагнення до творчості	Пропонуйте творчі завдання та стимулюйте словотворчість дітей.

Отже, врахування вікових та психологічних особливостей молодших школярів є важливою умовою ефективного формування їхньої мовно-мовленнєвої компетентності. Учитель початкових класів має будувати навчання мови, спираючись на домінуюче в цьому віці наочно-образне мислення, враховуючи особливості уваги, пам'яті, потреби в русі, емоційності, наслідуванні, комунікативності і творчості молодших школярів [23; 24; 65; 66]. Тоді засвоєння мови стане для дітей цікавим і природним процесом, а результатом буде сформована мовно-мовленнєва компетентність.

Уроки рідної мови мають бути спрямовані на різнобічний мовленнєвий розвиток учнів – збагачення їх словникового запасу, формування граматичної правильності мовлення, розвиток діалогічного та монологічного мовлення, вироблення орфоепічних та орфографічних умінь і навичок, стимулювання творчого самовираження. Цього можна досягти шляхом використання різноманітних методів, прийомів і форм роботи.

Молодший шкільний вік, згідно з сучасною періодизацією психічного розвитку, охоплює дітей віком від 6–7 до 9–11 років. Цей період характеризується значущими змінами в способі життя: діти приймають нову соціальну роль – учнів, що вносить нові вимоги і вимагає зміни стилю життя. Навчальна діяльність стає провідною на цьому етапі, а це призводить до перегляду сприйняття дитиною власного статусу і відносин з іншими [65, с. 58].

Молодший шкільний вік характеризується активним розвитком мотиваційної сфери. Діти виявляють зростаючу мотивацію стосовно встановлення та збереження позитивних міжособистісних відносин з однолітками. Пізнавальні потреби стають провідними, зокрема, бажання

відповідати вимогам вчителя, отримувати високі оцінки, отримувати похвали від дорослих і виявляти відмінність в навчанні [19].

Важливе місце у розвитку молодших школярів займає самооцінка та рівень сформованості навчальної діяльності. Самооцінка може бути стійкою та адекватною у дітей з високим рівнем навчальної сформованості, а низький рівень може вказувати на недостатню рефлексивність та неадекватність самооцінки [44].

У цьому віці також розвивається самопізнання і особистісна рефлексія, що означає здатність дитини самостійно розуміти свої можливості. Важливо, щоб дитина розуміла свій творчий потенціал і бачила можливість досягнення високих результатів. Здатність до перевершення відомого і створення чогось кращого є ключовою для формування в дитини віри в свої можливості [23].

Саме на цьому етапі дитина навчається саморегулювати свою поведінку та вчинки, встановлюючи внутрішні моральні норми. Іншими словами, розвивається моральна саморегуляція, що включає в себе усвідомлення дитиною норм моральної поведінки та внутрішніх моральних вимог до себе [7].

На даному етапі також відбувається розвиток емоційної сфери, який виражається в збереженні інтенсивних емоцій, але в більш обережній формі виразу. Дитина вивчає, в яких ситуаціях можна чи неможливо висловлювати свої почуття відверто, і зазначає збільшену самоконтрольність у вираженні своїх емоцій [65].

Також на цьому етапі діти формують способи вольової регуляції, які проявляються у здатності дітей контролювати власну поведінку і дії. На першому етапі ця регуляція може вимагати вербальної інструкції вчителя, а згодом діти стають більш самостійними і внутрішньо мотивованими [7, с. 24].

Отже, молодший шкільний вік характеризується значущими психологічними та особистісними змінами, включаючи розвиток мотивації, самооцінки, вольової регуляції, самопізнання, моральної саморегуляції, емоційної сфери та способів вольового контролю.

Вікові особливості емоційного життя дітей молодшого шкільного віку показують, що в цьому періоді переважає позитивний, бадьорий настрій. Проте дослідження науковців указують, що деякі учні цього віку можуть демонструвати гострі емоційні реакції. Це може бути пов'язано з їхньою неспроможністю задовольнити потребу у позитивних відносинах з іншими дітьми або невідповідністю між високими очікуваннями і їхніми власними здібностями, що може викликати незавдатне невпевнення у собі [7; 24; 65; 66].

Одним із факторів, які впливають на емоційний розвиток дітей цього віку, є навчальна діяльність та їхні відносини з учителем і однокласниками. На думку педагогів (О. Савченко, В. Сухомлинський) [60; 70], емоційне ставлення дітей до свого вчителя є важливим елементом їхньої емоційної сфери. Внутрішні емоції, які виникають внаслідок оцінки вчителя, можуть впливати на мотивацію учнів і їхню самооцінку.

На завершальному етапі молодшого шкільного віку відбувається глибока мотиваційна криза, коли діти можуть втратити інтерес до навчання через відсутність соціальних мотивів і бажання здобути новий соціальний статус. Наприклад, дослідження Костюка Г., Скрипченка О., Долинської Л. та ін. показали, що з 8 до 10 років кількість дітей, які хочуть навчатися через інтерес, значно зменшується. Ця криза може проявлятися у відмові від навчальних завдань, негативному ставленні до школи та конфліктах з вчителями [23; 65].

У цьому віці, навчальна діяльність стає ключовою і впливає на всі аспекти розвитку дітей, такі як пам'ять, увага, мислення, сприйняття і уявлення. Зокрема, навчання мови може бути більш успішним, якщо воно поєднується з ігровими елементами та активною діяльністю, яка відповідає психолого-фізіологічним особливостям дітей цього віку [60; 66].

Педагоги розглядають розвиток мовлення, формування культури мовлення як комплексне завдання. К. Ушинський вважав, що навчання мови має бути тісно пов'язаним із життям, щоб учні могли використовувати набуті навички у повсякденному спілкуванні. Він пропонував організовувати уроки

таким чином, щоб діти мали змогу висловлювати власні думки, описувати побачене, ділитися враженнями, розвиваючи мовленнєву культуру [72].

В. Сухомлинський відзначав, що навчання мови має базуватися на створенні мовленнєво насиченого середовища, де діти можуть взаємодіяти і спілкуватися не тільки під час уроків, а й у позашкільній діяльності. У своїх працях він наголошував на необхідності включення дітей в різні мовленнєві ситуації, що сприяє розвитку мовленнєвих умінь та навичок [70].

О. Савченко акцентувала на важливості використання дидактичних ігор та інтерактивних методів, що сприяють активному засвоєнню мовних правил, а також вмінню практично застосовувати їх у спілкуванні [60].

Важливими є висновки педагогів (Бібік Н., Комар О., Савченко О.) щодо організації освітньої діяльності з урахуванням принципу співпраці та взаємодії. Вони наголошують на важливості створення середовища, де учні можуть самостійно формулювати питання, брати активну участь у дискусіях та надавати пропозиції щодо вирішення навчальних завдань [4; 5; 18; 60].

Дослідники звертають увагу на необхідність постійної інтеграції вправ на розвиток культури мовлення у навчальний процес, а також на важливість формування позитивного ставлення до процесу комунікації як такої. Вчені наголошують, що дитина, яка відчуває підтримку з боку вчителя та однокласників, більш упевнено висловлює свої думки та краще засвоює мовленнєві норми [1; 7; 8; 11; 19].

Отже, у молодшому шкільному віці відзначаються важливі зміни в емоційному розвитку дітей, які пов'язані з їхніми відносинами, мотивацією та навчанням. Навчальна діяльність має великий вплив на цей процес, і важливо враховувати психологічні особливості дітей цього віку у процесі залучення їх до мовленнєвої діяльності.

Для збагачення словника учнів доцільно проводити спостереження над лексичним значенням слів, синонімами, антонімами, багатозначними словами. Ефективними є вправи на добір споріднених слів, складання тематичних груп слів, пояснення лексичного значення слів. Для активізації словника

використовуються лексичні ігри, загадки, складання словосполучень і речень з новими словами.

Для формування граматичної правильності мовлення проводиться цілеспрямована робота над засвоєнням граматичних категорій, норм узгодження і керування, словозміни та словотвору. Вправи мають бути спрямовані як на розпізнавання граматичних форм, так і на їх практичне використання в мовленні, зокрема побудову словосполучень і речень, редагування тексту.

Розвиток зв'язного мовлення відбувається в процесі складання і розігрування діалогів, переказів художніх текстів, творення розповідей за малюнками, на основі прочитаного чи побаченого. Важливо навчити дітей будувати висловлювання логічно, послідовно, виразно, використовуючи різноманітні мовні засоби.

Формування орфоепічних умінь передбачає спеціальну роботу над вимовою голосних і приголосних звуків, наголошуванням слів, інтонуванням речень. Вправи на зразок "Скажи, як я", "Повтори чітко", ігри типу "Диктор" сприяють закріпленню орфоепічних норм у мовленні дітей.

Набуття орфографічних умінь забезпечується системою вправ на списування, диктанти, роботу з орфографічним словником, пошук "помилкових" слів, редагування тексту тощо.

Для розвитку творчих здібностей учнів пропонуються завдання на складання казок, загадок, лічилок, добір незвичних епітетів, створення неологізмів. Продуктивними є прийоми типу "Що було б, якби...", колективне складання казки, добір назви твору. Така творча діяльність стимулює мовленнєву активність і сприяє ефективному засвоєнню мови [41].

Отже, формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів початкових класів - складний і багатогранний процес, який потребує комплексного підходу з боку вчителя. Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, застосовуючи різноманітні методи, прийоми і форми роботи, педагог забезпечує міцне засвоєння учнями мовного матеріалу, формування

комунікативних умінь, здатності до творчого самовираження, що в сукупності являє собою мовно-мовленнєву компетентність - ключовий результат навчання рідної мови [43].

Окрім теоретичних засад формування мовно-мовленнєвої компетентності, важливими є статистичні дані, які демонструють реальний стан сформованості мовленнєвих умінь учнів.

Згідно з результатами моніторингового дослідження якості початкової освіти, проведеного у 2018 році, лише 58% учнів 4-х класів володіють базовим рівнем сформованості умінь усного мовлення, тобто можуть переказувати текст зі зміною часу дії, будувати зв'язне висловлювання за малюнком чи серією малюнків [33].

Щодо лексичних умінь, то 67% учнів 4 класу можуть пояснити значення простих слів, підібрати синоніми чи антоніми, проте мають труднощі з поясненням переносного значення слів, добором близьких за значенням слів.

Такі дані свідчать, що рівень сформованості мовно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи залишається недостатнім. Це зумовлює необхідність удосконалення методики навчання рідної мови з урахуванням сучасних підходів та активного впровадження інноваційних технологій, спрямованих на розвиток мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів.

Отже, попри вагомі теоретичні напрацювання з методики навчання української мови, практичні результати свідчать про недостатню ефективність традиційних підходів. Це зумовлює потребу в оновленні змісту, форм і технологій формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів відповідно до викликів сучасної початкової освіти.

1.3 Зміст та особливості формування мовленнєвої компетентності школярів в теорії і практиці сучасної початкової мовної освіти

Українська мова є головним предметом у системі навчальної й виховної роботи в початковій ланці освіти. Одним із ключових завдань початкової мовної освіти є формування в учнів мовленнєвої компетентності, культури усного мовлення і спілкування.

На необхідність формування мовленнєвої компетентності орієнтує як Державний стандарт початкової загальної освіти, так і навчальні програми з української мови для 1 – 4 -х класів. Важливо зауважити, що в цих офіційних документах наголошується на потребі вивчення мови не лише як предмету навчання, але і як засобу спілкування та адаптації учнів до соціального середовища [15; 71].

Програма мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі спрямована на розвиток здатності учнів правильно й ефективно використовувати українську мову як засіб комунікації [71]. Це включає не лише правильність мовлення, але й його доречність, структурованість та емоційну виразність.

Серед основних завдань, що ставляться перед початковою мовною освітою, виділяємо:

1. Розвиток діалогічного мовлення — здатність будувати логічні та зрозумілі висловлювання у формі діалогу.
2. Формування мовленнєвого етикету — вміння використовувати мовні формули ввічливості та враховувати ситуацію спілкування.
3. Збагачення словникового запасу — розвиток активного і пасивного словника учнів для ширшого вираження думок та почуттів.
4. Засвоєння граматичних і стилістичних норм — вміння коректно будувати речення відповідно до норм української мови.

Відповідно до програми мовно-літературної освітньої галузі з української мови в початкових класах у нашому дослідженні зосереджуємо

увагу на реалізації важливого складника мети навчання — формування комунікативної компетентності як засобу для всебічного розвитку особистості дитини. Змістова лінія програми «Взаємодіємо усно» орієнтує вчителя на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей [71]. Тому основну увагу звертали на організацію практичного оволодіння діалогічним мовленням, на розвиток в учнів умінь слухати, ставити запитання та давати на них відповіді, підтримувати бесіди, на дотримання культури мовлення.

З цією метою на уроках української мови для формування мовленнєвої компетентності необхідно здійснювати в процесі роботи над змістовою лінією програми «Взаємодіємо усно» такі завдання:

- 1) розвиток в учнів позитивного ставлення до вивчення рідної мови, формування інтересу до рідного слова;
- 2) розвиток мовлення і мислення, мовленнєво-творчих здібностей учнів початкової школи;
- 3) навчання дітей будувати активний діалог й формувати вміння конструювати короткі монологічні висловлювання;
- 4) формування вмінь і навичок роботи із різними джерелами інформації для збагачення мовленнєвого досвіду;
- 5) формування навичок самостійного читання з метою поповнення словникового запасу;
- 6) дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування учнями норм української мови;
- 7) використання компонентів практичної діяльності, під час якої школярі матимуть змогу попрактикуватися у застосуванні різних видів мовлення в життєвих ситуаціях спілкування» [71].

Дослідження педагогів, методистів у галузі лінгводидактики початкової освіти говорять про актуальність і важливість опрацювання з учнями

матеріалу за змістовою лінією програми «Взаємодіємо усно» мовно-літературної галузі. Діяльність має бути спрямована на взаємозв'язок мовної освіти і мовленнєвого розвитку [11].

Для досягнення цієї мети педагоги, лінгводидакти пропонують використовувати різні стратегії та методи, які спрямовані на розвиток мовних та мовленнєвих навичок учнів.

Досягнення психолінгвістів є корисними для оновлення традиційних підходів до навчання мови в школі, оскільки сучасна лінгвометодика має розглядати мову як багатогранний феномен, що включає в себе різні аспекти, такі як знакова система, засіб спілкування, формування думок, соціалізацію, діяльність, продукт діяльності та інші. Це вимагає комплексного підходу до вивчення мови, який має бути в основі сучасної моделі навчання мови в школі [8; 11; 12; 31; 53].

Ключовим критерієм успішної методики навчання є активізація різних видів навчальної діяльності учнів, таких як пізнавальна, саморозвиток та соціально-комунікативна діяльність. Ця активізація є важливою для досягнення цілей навчання та формування компетентності учнів в рамках сучасної компетентнісної парадигми в освіті.

Пізнавальна діяльність учнів включає в себе здатність до сприймання та аналізу інформації, розвиток критичного мислення, вміння формулювати запитання та шукати відповіді. Успішна методика навчання повинна сприяти активному пізнанню, стимулювати цікавість та допомагати учням засвоювати новий зміст [31; 60].

Саморозвиток є іншим важливим аспектом навчання. Учні повинні бути здатні самостійно вивчати новий матеріал, вдосконалювати свої навички та розвивати власні здібності. Методика навчання повинна сприяти створенню умов для самостійного навчання, пошуку ресурсів та розвитку самоосвітніх навичок [35; 60].

Соціально-комунікативна діяльність включає в себе взаємодію та спілкування з іншими людьми. Успішна методика навчання має сприяти

розвитку навичок спілкування, колективної роботи, вміння висловлювати свої думки та ідеї, слухати та розуміти інших. Комунікація є важливим аспектом навчання, оскільки вона сприяє обміну ідеями, розвитку соціальних навичок та підтриманню позитивного навчального середовища [8;11; 32; 51].

Успішна методика навчання повинна взаємодіяти з цими трьома видами діяльності учнів, створюючи сприятливі умови для їхнього взаємодоповнення та взаємозв'язку. Наприклад, під час вивчення нового матеріалу учні можуть працювати в групах, де вони обмінюються інформацією та вирішують завдання разом. Також, важливо створити можливості для самостійного дослідження та саморозвитку, де учні можуть обирати теми для вивчення та вдосконалення.

У цьому контексті, активізація різних видів навчальної діяльності учнів стає ключовим елементом ефективної методики навчання. Вона допомагає зробити навчання цікавим, важливим та корисним для учнів, сприяє їхньому розвитку як особистостей та формуванню компетентності, необхідної для подальшого життя [1; 3; 10; 19; 60].

Основною метою навчання мови є формування мовленнєвої компетентності учнів, яка включає в себе знання, уміння, навички, досвід і ціннісні орієнтації. Ця компетентність охоплює багато аспектів, такі як розуміння мовних понять, сприйняття і відтворення мовленого тексту, творчість у мовленні, планування та виконання мовлення, асоціативно-мислительна діяльність, навички аудіювання, читання, говоріння, письма, редагування мовлення та інші [12; 51].

Отже, сучасна методика навчання мови має бути глибоко зіставлена з розумінням мови як складного і багатогранного явища, що вимагає комплексного підходу і врахування психологічних та педагогічних аспектів.

У процесі аналізу стану проблеми у теорії і практиці початкового навчання української мови вивчали, як організовано роботу з формування мовленнєвої компетентності у процесі дослідження речення у 3 класі. Визначили такі напрями:

1. Вивчення поняття речення, типів речень, членів речень (допомагає зрозуміти граматичні правила та будову речень).

2. Аналіз речень (учні зустрічають нові слова та вирази, що розширює їхній словниковий запас).

3. Дослідження різних синтаксичних структур речень (допомагає зрозуміти способи об'єднання речень та структуру тексту; учні навчаються аналізувати речення з точки зору їхньої логічної будови та зв'язку між членами речення)

4. Створення власних речень за заданими темами чи виразами (розвиває творчість та вміння виражати власні думки; учні аналізують стилістичні засоби в реченнях, що допомагає їм зрозуміти виразність та емоційну зарядку мовлення; слухають речення та вправляються у правильній вимові та інтонації).

Усі ці напрями та прийоми спільно сприяють формуванню мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови в початкових класах. Цей процес дозволяє учням розвивати не лише граматичні навички, але й вміння виражати свої думки, зрозуміти текст та спілкуватися українською мовою з дотриманням норм.

На основі аналізу праць педагогів і методистів, спостережень за освітнім процесом визначили, що робота з формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів має здійснюватися в таких аспектах:

- дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування лінгвістичних знань;
- систематичне поповнення, закріплення, удосконалення словникового запасу;
- залучення дітей до практичної діяльності;
- створення сприятливих умов для активної комунікації.

Це дало можливість зробити висновок: ефективність формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів залежатиме від комплексного підходу до розвитку навичок усної взаємодії під час

опрацювання навчального матеріалу всіх змістових ліній, зокрема: «Досліджуємо мовні явища», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа». Для розвитку мовно-мовленнєвої компетентності важливо мати багатий словниковий запас, уміти побудувати речення, володіти етикетними нормами культури спілкування. Такий підхід допомагає учням використовувати українську мову як засіб спілкування і вираження своїх думок.

Аналіз навчально-методичного комплексу з української мови показав, що навчальний матеріал змістової лінії «Взаємодіємо усно» є основою для навчання учнів 3 класу основних елементів усного спілкування.

Змістова лінія охоплює завдання з розвитку слухової уваги, формування вміння розуміти співрозмовника, ставити питання та давати відповіді. Навчання культури мовлення також передбачає розвиток емоційної виразності, що дозволяє учням ефективніше передавати свої почуття і наміри у висловлюваннях.

Українські сучасні нові та якісні підручники допомагають учителю організувати індивідуальну роботу й колективну, урізноманітнити систему тренувальних вправ. Ми проаналізували підручник з української мови для 3 класу «Українська мова та читання. Частина 2» (автори: Пономарьова К. І., Гайова Л. А.). Відзначаємо, що у підручнику запропоновано вивчення мовних явищ з урахуванням дослідницького підходу, подано завдання і вправи для розвитку навичок мовленнєвої діяльності, тексти і допоміжний матеріал, який можна ефективно використати для формування мовленнєвої компетентності.

З метою вивчення особливостей розвитку мовно-мовленнєвих умінь трет'яокласників ми здійснювали цілеспрямовані спостереження за освітнім процесом на уроках української мови у 3 класі. Результати спостережень за роботою вчителів показали, що більше уваги було приділено засвоєнню учнями мовних одиниць і мовних явищ, роботі з малюнками й значно менше часу відводилось залученню школярів до спілкування, виконанню інтерактивних вправ. На уроках було проведено словникову

роботу, пропонувалися завдання на складання речень, добір мовного матеріалу відповідно до теми.

Для більш детального аналізу стану культури мовлення серед учнів 3 класу було проведено дослідження, зокрема анкетування учителів та опитування учнів.

Анкета для вчителів включала такі питання:

1. Чи вважаєте ви достатньою підготовку учнів з усного мовлення за програмою?
2. Які труднощі виникають у процесі навчання дітей культури мовлення?
3. Як часто ви використовуєте інтерактивні методи для розвитку усного мовлення?
4. Які види діяльності найефективніше сприяють формуванню мовленнєвої культури?

Аналіз відповідей засвідчив, що: мовленнєва підготовка потребує удосконалення, процес формування мовленнєвої компетентності повинен бути керованим і систематичним, з акцентом на розвиток мовних і комунікативних навичок; для цього важливо створювати на уроках української мови такі ситуації, які стимулюють мовлення учнів і розвивають їх інтереси; розвиток мовлення є важливою складовою навчання і має вплив на успіхи в інших галузях навчання; організація ефективного навчання мови включає в себе розвиток усних і писемних навичок, засвоєння правил мовлення та роботу над словниковим запасом.

Було вказано на недоліки у читанні: часто діти зупиняються та перечитують під час читання тексту, втрачаючи логічний зв'язок слів і знижуючи свою швидкість читання; це потребує попереднього ознайомлення зі змістом тексту та словникової роботи, на що витрачається додатковий час; частина дітей допускають орфоепічні помилки.

Мовна компетентність охоплює здатність розуміти, використовувати та аналізувати мову в різних контекстах, включаючи граматичні, лексичні, фонетичні та семантичні аспекти. В контексті навчання молодших школярів

особлива увага приділяється розвитку їх здатності до аналізу мовних структур, що є важливим для формування мовно-мовленнєвої компетентності.

Опитування для учнів включало питання, спрямовані на з'ясування питань:

Що найбільше подобається учням на уроках української мови? Які вправи найбільше люблять виконувати? Чи впевнено дітям висловлювати свої думки на уроці? Чи легко їм підтримувати бесіду з однокласниками? Які слова ввічливості знають учні і чи часто їх використовують? (Додаток А).

Наші спостереження за роботою третьокласників на уроках української мови показали, що мовленнєві уміння значної частини учнів відповідають середньому і недостатньому рівням: помітно, що школярі не вміють самостійно застосовувати здобуті знання й мовленнєві навички в конкретних життєвих ситуаціях. Багато учнів мають обмежений лексичний запас, часто вживають суржик, слова в невластивому для них значенні, тому що, інколи, навіть не розуміють зміст того чи іншого поняття, не вміють з'єднувати тематично пари слів, чітко передавати власну думку, в ході діалогу й відтворення висловлювання допускають порушення орфоепічних, стилістичних, граматичних, лексичних норм тощо. Тому їм важко підтримувати бесіду з однокласниками, складно висловлювати свою думку на уроці.

Спостерігаючи за мовленнєвою діяльністю учнів, ми можемо відмітити, що створення на уроках відповідної емоційної атмосфери спілкування сприяло говорінню дітей; вони починали міркувати, відповідали на питання, аналізували, висловлювали власні думки. Школярі вчилися ставити запитання, відповідали, розповідали, доводили, міркували, виділяли з мовлення вчителя запитання.

Отже, важливим завданням учителя початкової школи на уроках української мови є: навчити учнів висловлюватися й спілкуватися, дотримуватися вимог культури спілкування й культури мовлення. Реалізація цього завдання сприятиме ефективній соціалізації школярів, вихованню громадянина своєї держави, який володіє життєвою патріотичною позицією,

вміло використовує українську мову в різноманітних життєвих ситуаціях, який може спілкуватися нею для національного, духовного й культурного самовираження.

Таким чином, розвиток мовлення є важливим завданням освіти, оскільки він сприяє розвитку спілкування, мовної культури і загального розвитку особистості.

Висновки до розділу 1

На основі аналізу лінгводидактичної і психолого-педагогічної літератури були розглянуті теоретичні основи формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, а також підходи та методи, які можуть бути використані в процесі формування мовно-мовленнєвої компетентності на уроках української мови в початкових класах.

Мовно-мовленнєва компетентність була визначена як ключова науково-методична проблема, оскільки вона охоплює не тільки знання граматичних структур та лексики, але й здатність ефективно використовувати мову для комунікації, критичного мислення та креативного висловлювання. Акцент було зроблено на важливості розуміння мовних правил та їхнього застосування в реальних мовних контекстах, що є фундаментальним для мовної освіти молодших школярів.

Особливостями формування мовно-мовленнєвої компетентності, було зосереджено увагу на важливості інтеграції мовного навчання з розвитком загальних навчальних навичок та компетенцій. Розглядалися різні стратегії та підходи, зокрема інтерактивні методи навчання, які можуть сприяти активному залученню учнів у навчальний процес і розвитку їхніх мовних навичок.

Були вивчені конкретні шляхи формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів через дослідження речень. Особлива увага була приділена практичним методам аналізу та використання структур речень, що допомагає учням не тільки розуміти, але й ефективно використовувати мову для вираження своїх думок та ідей.

Формування мовно-мовленнєвої компетентності в початковій школі є багатограним та складним процесом, який вимагає інтегрованого підходу, залучення різноманітних методів та активної участі як учнів, так і вчителів. Ефективне мовне навчання повинно включати роботу над граматиною, лексикою, фонетикою та семантикою, а також розвиток комунікативних та критичних мисленнєвих навичок. Роль вчителя полягає не тільки в передачі знань, але й у створенні сприятливого середовища для розвитку мовно-мовленнєвої компетентності та підтримки творчого підходу до використання мови.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 3 КЛАСУ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО»

2.1. Завдання і вихідні позиції експериментального навчання

Дослідно-експериментальна робота з формування мовно-мовленнєвої компетентності третьокласників у процесі дослідження речень засобом ігрової технології проводилася протягом одного навчального року з учнями 3 класу на уроках української мови.

У процесі експериментального навчання, спрямованого на формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури усного мовлення і спілкування в учнів 3 класу, визначаються такі основні завдання:

1. Розвиток мовно-мовленнєвої компетентності: забезпечити учнів необхідними знаннями, вміннями і навичками для ефективного усного спілкування. Це передбачає формування в учнів здатності зрозуміло і чітко виражати свої думки, використовувати мовні норми, добирати слова відповідно до комунікативної ситуації.

2. Формування навичок взаємодії та співпраці: вчити учнів активно взаємодіяти в різних комунікативних ситуаціях, розвивати вміння слухати співрозмовника, підтримувати діалог, враховувати етичні норми спілкування.

Важливим завданням є розвиток культури мовлення, що включає відповідність висловлювань нормам мови, стилістичну точність і доречність.

3. Збагачення мовленнєвого досвіду: сприяти накопиченню мовного досвіду учнів шляхом впровадження різноманітних видів діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання). Це дозволяє урізноманітнити мовленнєві ситуації, розвиваючи як індивідуальні, так і групові форми роботи.

4. Розвиток емоційно-оцінного ставлення до мовлення: створювати у дітей позитивне емоційне ставлення до мовленнєвої діяльності, яке базується на інтересах, мотивації та активній участі в комунікації. Завдяки цьому учні оволодівають навичками культури мовлення, вчать оцінювати власні мовленнєві дії та вдосконалювати їх.

Для ефективного формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури усного мовлення і спілкування в учнів 3 класу у процесі реалізації змістової лінії «Взаєодіємо усно» необхідно враховувати кілька основних вихідних позицій:

1. Особистісно-орієнтований підхід: урахування індивідуальних особливостей учнів (темперамент, рівень розвитку мовлення, мотивація до навчання), що дозволяє створити комфортне середовище для мовленнєвої діяльності. Кожен учень повинен мати можливість самовираження та поступового вдосконалення своїх комунікативних навичок.

2. Систематичність та поступовість у розвитку мовленнєвих навичок: використання поетапної структури навчання, що передбачає поступове ускладнення мовленнєвих завдань та ситуацій для забезпечення стійкого розвитку культури мовлення. Це дозволяє формувати мовленнєві вміння на основі поступового переходу від простих до складніших видів мовленнєвої діяльності.

3. Активізація різних форм діяльності: запровадження різноманітних вправ (рольові ігри, дискусії, діалоги, розповіді), які дозволяють активізувати мовленнєву діяльність учнів, розвивати творче і самостійне мислення. Залучення учнів до активного обговорення різних тем допомагає формувати впевненість у власних мовленнєвих здібностях.

4. Створення мотиваційного мовленнєвого середовища: важливо, щоб мовленнєва діяльність була цікавою і мотивувала учнів до участі у спілкуванні. Учитель може залучати інтерактивні вправи, ігрові ситуації, які пробуджують у дітей зацікавленість до усного мовлення.

5. Інтеграція мовленнєвих завдань у навчальний процес: органічне поєднання мовленнєвих завдань з іншими видами діяльності у процесі вивчення української мови. Завдяки інтеграції мовленнєвих завдань з різними предметами учні отримують можливість застосовувати набуті навички в різних ситуаціях, що сприяє закріпленню культури мовлення.

На констатувальному етапі експерименту було здійснено діагностику початкового рівня сформованості мовно-мовленнєвої компетентності учнів третіх класів. Для цього було обрано експериментальну групу, до якої увійшли 30 учнів третього класу.

У контексті дослідження мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, діагностика їх здібностей є критично важливою для оцінки ефективності навчального процесу та визначення подальших напрямків розвитку. Діагностика проводилася за кількома ключовими критеріями: мовні знання і уміння, мовленнєві вміння, комунікативні уміння та творчі здібності.

Перший критерій, мовні знання і уміння, включає в себе оцінку рівня знань учнів про граматичні поняття, орфографічні та пунктуаційні правила. Це також включає в себе уміння аналізувати різні мовні явища. Для оцінки цих аспектів використовуються різноманітні методи, включаючи письмові та усні тести, аналіз письмових робіт, спостереження за учнями під час виконання мовних завдань. Важливо забезпечити, щоб оцінка була об'єктивною та відображала реальний рівень знань учнів. Особливу увагу слід приділити здатності учнів правильно використовувати мовні правила в контексті, а не тільки запам'ятовувати теоретичні аспекти.

Другий критерій, мовленнєві вміння, оцінює рівень розвитку діалогічного та монологічного мовлення учнів, а також їхнє вміння будувати зв'язні висловлювання. Для цього використовуються такі методи, як аналіз участі учнів у дискусіях, їхній здатності висловлювати власні думки та відповідати на питання, а також оцінка написаних ними текстів, таких як оповідання, описи або есе. Важливо, щоб мовленнєві вміння оцінювались у різних форматах та ситуаціях, щоб можна було отримати повне уявлення про комунікативні навички учнів.

Третій критерій, комунікативні уміння, стосується здатності учнів слухати, розуміти інших, вести діалог та обґрунтовувати свою думку. Цей аспект є важливим, оскільки комунікація є ключовою в сучасному світі. Для оцінки цих умінь використовуються спостереження за участю учнів у

групових роботах, їх здатністю активно слухати та реагувати на мовлення інших, а також здатністю адекватно висловлювати власні думки та аргументи.

Четвертий критерій, творчі здібності, включає оцінку рівня розвитку творчих здібностей учнів, їхньої здатності використовувати уяву та фантазію у мовній діяльності. Це може бути оцінено через такі завдання, як творче письмо, вигадкування історій, рольові ігри та інші діяльності, які дозволяють учням виявити свою креативність. Важливо стимулювати творчий підхід у мовній діяльності, оскільки це не тільки сприяє розвитку мовних навичок, але й підтримує розвиток уяви та креативного мислення.

Враховуючи ці чотири критерії, діагностика мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів повинна бути всебічною та інтегрованою, щоб оцінити як мовні знання та вміння, так і мовленнєві, комунікативні та творчі здібності учнів. Це дозволяє отримати повне уявлення про рівень розвитку учнів та їх потенціал, а також визначити напрямки для подальшого розвитку та підтримки. Комплексна діагностика є важливою частиною процесу навчання, оскільки вона дозволяє вчителям адаптувати свої методи та підходи до індивідуальних потреб та здібностей учнів, а також визначити ефективні стратегії для подальшого розвитку їх мовно-мовленнєвої компетентності.

Отже, в контексті діагностики мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, з урахуванням перерахованих критеріїв, зосередилися на розробленні та впровадженні всебічних оцінювальних інструментів та методик. Оцінка мовних знань і умінь повинна включати не тільки перевірку теоретичних знань граматики, орфографії та пунктуації, але й уміння аналізувати мовні явища у контексті. Це означає, що учні повинні демонструвати здатність не просто застосовувати правила, але й розуміти їхню роль і вплив на змістовне навантаження мовлення.

У відношенні мовленнєвих умінь, ключовим є оцінка здатності учнів ефективно використовувати мову в діалогічному та монологічному мовленні. Це включає в себе не тільки граматичну коректність, але й здатність

структурувати свої думки, будувати зв'язні та логічно послідовні висловлювання. Оцінювання мовленнєвих навичок може включати аналіз усних відповідей на уроках, виконання учнями різних видів мовленнєвих завдань, таких як розповіді, описи, аргументації, а також перевірку письмових робіт.

Комунікативні уміння оцінюються через спроможність учнів слухати інших, розуміти зміст мовлення та адекватно реагувати в рамках діалогу. Особливу увагу слід приділити здатності дітей ефективно вести діалог, обґрунтовувати свою думку та відповідати на аргументи інших. Оцінка комунікативних умінь може здійснюватися через спостереження за участю учнів у групових обговореннях, рольових іграх та інших інтерактивних вправах.

Творчі здібності учнів, які є четвертим критерієм, можна оцінити через різні форми творчої діяльності. Важливо виявити здатність учнів до оригінального мислення, використання уяви та фантазії у мовленні та письмі. Це може бути оцінено через творчі завдання, такі як написання власних історій, створення віршів або участь у творчих проєктах, де учні мають можливість продемонструвати свою креативність та оригінальність.

Загалом, діагностика мовно-мовленнєвої компетентності повинна бути комплексною та багатогранною, включаючи оцінку знань, умінь та творчих здібностей учнів. Вона повинна проводитися в атмосфері підтримки та розуміння, щоб учні могли вільно висловлювати свої думки та ідеї. Діагностика необхідна для подальшого розвитку кожного учня, а також адаптації навчального процесу з метою максимального розвитку мовно-мовленнєвої компетентності.

Процес діагностики мовно-мовленнєвої компетентності у молодших школярів вимагає глибокого розуміння різних аспектів мовного розвитку та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Важливо, щоб оцінювання було не тільки всебічним, але й регулярним, щоб можна було

відстежувати прогрес учнів та вчасно реагувати на будь-які труднощі в навчанні.

У контексті мовних знань та умінь, під час діагностики враховували широкий спектр мовних аспектів, від мовних знань до умінь використовувати їх у мовленні. Це включало в себе тестування знань учнів з основних граматичних категорій, зокрема часи дієслів, відмінювання іменників, а також оцінку їх здатності розпізнавати та коректно використовувати різні частини мови. Також оцінювали розуміння учнями норм культури мовлення, що є критично важливим для розвитку навичок усної взаємодії.

Мовленнєві вміння, які охоплюють здатність учнів ефективно висловлювати свої думки та ідеї оцінювали через різні види мовленнєвої діяльності. Наприклад, розгляд вправ на побудову діалогів та монологів, а також аналіз усних висловлень учнів дозволяв визначити рівень їх здатності до зв'язного мовлення. Важливо також було оцінювати рівень умінь учнів адаптувати своє мовлення до різних ситуацій та аудиторій, що є ключовою компетенцією в комунікативній діяльності.

Загалом, діагностика мовно-мовленнєвої компетентності вимагає комплексного підходу, що враховує різні аспекти мовного розвитку. Важливо, щоб цей процес був взаємодією між учителем та учнем, з метою створення оптимального середовища для розвитку та підтримки кожної дитини. Ефективна діагностика дає можливість вчителям розробити індивідуальні підходи до навчання, що враховують сильні сторони та потреби кожного учня.

Для діагностики були використані такі методи: спостереження за мовленням учнів на уроках, аналіз усних відповідей, аналіз письмових робіт, тестові завдання, творчі роботи, дидактичні ігри, анкетування та бесіди з учителями та батьками.

За результатами діагностики були виділені такі рівні мовно-мовленнєвої компетентності учнів:

Високий рівень – учень вільно володіє мовними знаннями і навичками відповідно до вікових норм, має багатий словниковий запас, логічно і

послідовно висловлює свої думки, творчо підходить до мовленнєвої діяльності.

Середній – учень має мовні знання, володіє основними навичками, має значний словниковий запас, не завжди логічно і послідовно висловлює свої думки, середній рівень творчої мовленнєвої діяльності.

Низький – учень має фрагментарні мовні знання і часто припускається значної кількості помилок; мовлення не завжди послідовне; учень має малий словниковий запас, граматичні конвтрукції будує з помилками.

У рамках діагностики мовно-мовленнєвої компетентності у молодших школярів були використані різноманітні методи, які дозволили всебічно оцінити рівень розвитку учнів у цій сфері. Серед застосованих методів були спостереження за мовленням учнів на уроках, аналіз усних відповідей, аналіз письмових робіт, виконання тестових завдань, створення творчих робіт, участь у дидактичних іграх, а також проведення анкетувань та бесід з учителями та батьками.

Спостереження за мовленням учнів на уроках є одним з найважливіших методів діагностики, оскільки дозволяє вчителям оцінити, як учні використовують мову в природних умовах класної кімнати. Цей метод включає в себе спостереження за тим, як учні взаємодіють між собою, відповідають на питання вчителя та беруть участь у класних обговореннях. Ми звертали увагу на багатство словникового запасу учнів, їх здатність висловлювати свої думки зрозуміло та логічно, а також на їхнє володіння граматичними структурами.

Аналіз усних відповідей учнів також є важливим інструментом діагностики. Він включає в себе оцінку того, як учні використовують мову під час відповідей на запитання вчителя чи під час участі в дискусіях. Цей метод дозволяє оцінити не тільки знання учня, але й його вміння мислити критично та використовувати мову для аргументації своєї точки зору.

Особливу увагу приділяли граматичній коректності, логіці побудови тексту, а також здатності учня до творчого використання мови.

Тестові завдання дозволяють об'єктивно оцінити знання учнів та їхні мовні навички. Ці завдання включали в себе запитання з граматики, лексики, а також завдання на розуміння прочитаного та аудіювання. Тестові завдання дозволяли отримати чітке уявлення про рівень знань кожного учня та виявити питання, які потребують подальшого розвитку.

Творчі роботи, зокрема малюнки, вірші, історії та інші види творчих завдань, дозволяють учням використовувати мову в креативний спосіб. Ці завдання не тільки сприяють розвитку мовних навичок, але й розвивають уяву, креативність та здатність до інноваційного мислення.

Анкетування та бесіди з учителями дозволили отримати додаткову інформацію про розвиток та потреби кожного учня. Ці методи важливі для розробки індивідуальних підходів до навчання кожної дитини.

За результатами діагностики учні були поділені за різними рівнями мовно-мовленнєвої компетентності. Учні, які демонстрували високий рівень мовно-мовленнєвої компетентності, вільно володіли мовними знаннями і навичками відповідно до вікових норм, мали багатий словниковий запас, логічно і послідовно висловлювали свої думки та творчо підходили до мовленнєвої діяльності. Ці учні володіли навичками, необхідними для ефективного мовлення та комунікації, здатні були творчо застосовувати мову для вираження своїх ідей, а також мали розвинені навички критичного мислення та аналітичних здібностей. Вони демонстрували високий рівень здатності до мовного самовираження, були здатні до аргументованої дискусії та ефективно використовували мову для розв'язання складних завдань та вирішення проблем.

Таким чином, застосування цілого спектру методів діагностики дозволило всебічно оцінити мовно-мовленнєву компетентність учнів, виявити їхні сильні сторони та області, що потребують подальшого розвитку. Цей процес є важливою частиною навчального процесу, оскільки він дозволяє вчителям планувати та адаптувати навчальні програми відповідно до

індивідуальних потреб та можливостей кожного учня, забезпечуючи таким чином ефективно та якісно навчання.

У цілому, діагностика мовно-мовленнєвої компетентності є складним процесом, який вимагає інтегрованого підходу та використання різноманітних методів оцінювання. Це не тільки допомагає виявити рівень розвитку учнів, але й визначає напрямки для подальшого розвитку та підтримки. Ефективна діагностика є ключовою для створення успішного навчального середовища, яке сприяє розвитку мовно-мовленнєвої компетентності учнів на високому рівні.

Учні з низьким рівнем мовно-мовленнєвої компетентності мали фрагментарні мовні знання і часто припускалися значної кількості помилок. Їхнє мовлення було непослідовним і ускладненим, особливо у випадках вибору відповідних слів або використання граматичних конструкцій. Також було відзначено, що творчі здібності цих учнів були розвинені слабо, що могло впливати на їхню здатність використовувати мову для творчого самовираження.

Ці результати виявили, що у експериментальній групі учнів високий рівень мовно-мовленнєвої компетентності продемонстрували 5 учнів, що становить 17% від загальної кількості. Середній рівень було виявлено у 15 учнів, що складає 50%, а низький рівень було відзначено у 10 учнів, що становить 33%. Ці результати свідчать про необхідність розробки та впровадження спеціальної методики, спрямованої на підвищення рівня мовно-мовленнєвої компетентності школярів.

На основі цих результатів стає очевидним, що необхідно впроваджувати цілеспрямовані педагогічні підходи, які б забезпечували індивідуалізовану підтримку учням з різними рівнями мовної компетентності. Для учнів з середнім та низьким рівнем компетентності слід розробити спеціальні програми, які б зосереджувались на виправленні існуючих недоліків та розвитку базових мовних навичок, а також стимулюванні їх творчого потенціалу.

Ключовими аспектами цих програм мають стати підвищення рівня грамотності, розвиток словникового запасу, покращення здатності до логічного та послідовного висловлення думок, а також стимулювання креативності та самостійного мислення. Програми мають включати різноманітні діяльності, такі як інтерактивні вправи, групові проекти, рольові ігри, а також індивідуалізовані завдання, що враховують специфічні потреби та інтереси кожного учня.

Результати діагностики надали важливу інформацію для розробки та впровадження ефективних методик навчання, спрямованих на поліпшення мовно-мовленнєвої компетентності учнів. Застосування цілеспрямованих педагогічних стратегій дозволить забезпечити всебічний розвиток мовних навичок учнів, підвищуючи їх мовну компетентність та підготовлюючи їх до ефективного спілкування в різних життєвих ситуаціях.

На формувальному етапі експерименту була розроблена та впроваджена методика, спрямована на формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів третього класу. Основою цієї методики стала ігрова технологія, яка включала в себе активні та інтерактивні методи навчання, зокрема використання дидактичних ігор. Цей підхід був обраний з метою зацікавити учнів, створити позитивну мотивацію для навчання та залучити їх до активної мовленнєвої практики. Використання ігрових методів в навчанні сприяло розвитку комунікативних навичок учнів у комфортному освітньому середовищі та залученні їх до активної мовленнєвої діяльності.

Перший етап методики, підготовчий, передбачав ознайомлення учнів з правилами та алгоритмом гри, що було важливо для забезпечення їх залучення та розуміння мети навчальної діяльності. На цьому етапі також відбувалося розподіл ролей між учасниками гри, що сприяло розвитку вмінь працювати в команді та відповідальності за спільний результат. Створення ігрової мотивації та налаштування на активну роботу були важливими компонентами цього етапу, оскільки вони допомагали учням почуватися зацікавленими та вмотивованими до участі в ігровому процесі.

Другий, основний етап, передбачав безпосереднє проведення ігрової діяльності. У цей час учні виконували різноманітні завдання, пов'язані з дослідженням речень.

Вони аналізували структуру речень, перебудовували їх, створювали власні висловлювання, що дозволяло формувати та розвивати їхні мовні та мовленнєві вміння. Ігрова форма дозволяла учням вчитися у неформальній, але продуктивній атмосфері, де вони могли без страху робити помилки та експериментувати з мовою. Важливою складовою методики було включення завдань, які стимулювали учнів до активного використання мови, надавали можливість для розвитку навичок аргументації, самовираження та критичного мислення. Використання ігрових методів дозволяло учням відчувати себе комфортно, сприяло збільшенню їхньої участі у навчальному процесі та підвищувало їхню мотивацію до вивчення мови.

Загалом, застосування ігрової технології у процесі формування мовно-мовленнєвої компетентності третьокласників показало свою ефективність. Цей підхід забезпечив активне залучення учнів у навчальний процес, створив позитивну атмосферу для навчання та сприяв розвитку важливих мовних та комунікативних навичок. Таким чином, ігрова технологія виявилася корисним інструментом у процесі навчання, що підкреслює важливість використання інтерактивних та ігрових методів у сучасному освітньому процесі.

Важливою складовою методики було включення завдань, які стимулювали учнів до активного використання мови, надавали можливість для розвитку навичок аргументації, самовираження та критичного мислення. Використання ігрових методів дозволяло учням відчувати себе комфортно, сприяло збільшенню їхньої участі у навчальному процесі та підвищувало їхню мотивацію до вивчення мови.

Загалом, застосування ігрової технології у процесі формування мовно-мовленнєвої компетентності третьокласників показало свою ефективність. Цей підхід забезпечив активне залучення учнів у навчальний процес, створив позитивну атмосферу для навчання та сприяв розвитку важливих мовних та

комунікативних навичок. Таким чином, ігрова технологія виявилася корисним інструментом у процесі навчання, що підкреслює важливість використання інтерактивних та ігрових методів у сучасному освітньому процесі.

2.2 Методика формування у третьокласників мовно-мовленнєвої компетентності у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови

Розвиток мовно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи є одним з ключових завдань сучасної мовної освіти. Формування вмінь правильно, логічно і творчо будувати усне та писемне мовлення, ефективно використовувати мову для спілкування та самовираження є важливим чинником успішності подальшого навчання та соціалізації дитини. Саме тому педагогам початкової школи слід приділяти значну увагу пошуку інноваційних форм, методів і технологій формування мовно-мовленнєвих умінь учнів.

Відповідно до програми дослідження визначили зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчання здобувачів освіти у 3 класі (змістова лінія «Взаємодіємо усно») за такими напрямками:

- Навчання діалогічного мовлення: учні вчаться вести діалог у різних комунікативних ситуаціях, відповідати на питання, висловлювати свою думку, слухати та враховувати думки інших.
- Формування мовленнєвого етикету: школярі засвоюють етикетні формули вітання, прощання, подяки, ввічливих прохань, вибачень тощо, що є важливими елементами культури мовлення.
- Практичне оволодіння мовленнєвими нормами: робота над правильною вимовою, інтонацією, наголосами та логічним розподілом інформації в реченнях.

Для формування мовно-мовленнєвої компетентності використовували різні види роботи, що сприяють розвитку усного мовлення, зокрема:

1. Вправи на формування зв'язного мовлення, де учні вчаться будувати послідовні і логічні висловлювання, висловлювати свої думки та ставити запитання.

2. Комунікативні ігри та рольові ситуації, які дозволяють дітям тренувати мовленнєві навички в умовах, наближених до реальних ситуацій спілкування.

3. Інтерактивні прийоми: спеціальні вправи на засвоєння формул ввічливості, зокрема «будь ласка», «дякую», «перепрошую», які сприяють культурному спілкуванню.

Формування мовної компетентності включає в себе ознайомлення з теоретичними знаннями та їхнє практичне застосування. Так, синтаксичний матеріал надає можливість вчителям створити сприятливі умови для формування мовної компетентності учнів. Вивчення синтаксису пов'язано з іншими аспектами мови, і це допомагає учням розуміти мовну систему як цілісну структуру [1; 12; 39; 41].

На формувальному етапі експерименту основною метою є створення сприятливих умов для розвитку в учнів культури усного мовлення і спілкування шляхом використання компетентнісно орієнтованих вправ, методів інтерактивного навчання та нестандартних форм організації навчального процесу.

Розглянемо способи, методи та прийоми формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури мовлення і спілкування.

У процесі навчання української мови у 3 класі застосовували методи, що сприяють розвитку комунікативної компетентності, мотивації до навчання та мовленнєвої активності учнів.

1. Методи впливу на мотивацію:

- Метод заохочення та підтримки: Учитель відзначає кожне зусилля учня висловити думку або активно брати участь у спілкуванні. Це підвищує впевненість дітей у їхніх мовленнєвих здібностях та заохочує до більш активної участі.

- Інтерактивні вправи з реальними життєвими ситуаціями: Використання рольових ігор, де діти можуть виступати у ролі персонажів (наприклад, у магазині, в бібліотеці, в театрі), формує у них інтерес і спонукає до активного застосування набутих знань у реальних комунікативних ситуаціях.

- Метод спільного навчання (кооперативного): Спільні проєкти, групові вправи та завдання сприяють взаємодії учнів, що є невід'ємною частиною формування комунікативних умінь і навичок.

2. **Методи формування мовленнєвих умінь:**

- Метод моделювання мовленнєвих ситуацій: Учитель створює ситуації, що моделюють різні аспекти спілкування, такі як обговорення побаченого, опис подій або дій героїв літературних творів, проведення діалогу в парі чи в групі.

- Метод навідних запитань: Учитель ставить запитання, що спонукають учнів до розширеного висловлювання своїх думок, аналізу та аргументації. Це також сприяє розвитку мислення і формуванню навичок зв'язного мовлення.

- Метод взаємонавчання: Діти вчаться давати і отримувати коментарі один одному. Такий метод формує вміння оцінювати висловлювання інших, бачити й аналізувати можливі помилки, а також приймати зворотний зв'язок для самовдосконалення.

Засоби формування культури мовлення і спілкування

1. ***Інтерактивні засоби навчання:***

- Рольові ігри: Учні занурюються у різні ситуації з життя, що допомагає формувати їхні комунікативні вміння у ненав'язливій формі. Наприклад, ситуації «у магазині», «в аптеці», «на екскурсії» сприяють розвитку мовленнєвої гнучкості і впевненості.

- Метод «Мікрофон»: Кожен учень по черзі висловлюється з певної теми. Цей метод забезпечує активність усіх учасників уроку та створює можливість висловитися кожному.

- «Коло думок»: Кожен учень по черзі висловлює свою думку або ідею з певного питання. Це розвиває навички слухання, взаємоповаги, уміння обговорювати та аргументувати свої думки.

2. *Вправи компетентісно орієнтованого типу:*

- Робота з текстом: Наприклад, учням пропонується прочитати короткий текст і обговорити, як вони ставляться до вчинків персонажів, що б вони зробили на їхньому місці. Ці вправи розвивають уміння аргументувати свою точку зору, уважно слухати співрозмовника і знаходити взаємозв'язки між елементами тексту.

- Інценізація уривків: Використання драматизації дозволяє учням не лише запам'ятовувати фрази, а й розвиває виразність мовлення, емоційне сприйняття і вміння користуватися невербальними засобами.

- Творчі проекти та презентації: Учні працюють над індивідуальними або груповими проектами на обрану тему, які потім презентують у класі. Це дає змогу розвивати навички підготовки текстів, впевненості у собі і культури публічного мовлення.

Нестандартні форми організації пізнавальної діяльності

1. Мовленнєві міні-турніри: Змагання на тему «Хто краще висловить свою думку» або «Кращий оповідач» дозволяють заохотити дітей до розширення свого лексикону та розвитку мовленнєвої культури.

2. Інтерактивні обговорення з використанням візуальних матеріалів: Використання ілюстрацій, відеофрагментів або презентацій надає темі уроку живий інтерес і мотивує учнів на активне обговорення.

3. Метод «Шлях до перемоги»: Завдання з етапами, що включають обговорення, розповідь, діалог і, нарешті, публічну презентацію, підтримують поступовий розвиток комунікативних навичок.

4. Залучення до співпраці з іншими класами: Організація спільних мовленнєвих проєктів з учнями інших класів сприяє практичному застосуванню набутих навичок у більш широкому середовищі.

Одним із ефективних напрямів у розвитку навичок усної взаємодії, як підтверджує дослідження, є застосування ігрових технологій. Ігрова діяльність для молодших школярів є природною формою пізнання довкілля, тому включення різних мовних ігор та вправ у навчальний процес дозволяє зробити його більш цікавим та ефективним. Зокрема, дослідження речень та оперування ними є важливим елементом формування мовно-мовленнєвих навичок на уроках української мови.

У ході формувального етапу експерименту було застосовано низку ігор, спрямованих на формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів.

- Гра "Пошук скарбів" передбачала пошук та аналіз речень з помилками. Ця гра сприяла розвитку здатності до знаходження і виправлення помилок, що є важливим аспектом формування мовної грамотності.
- У грі "Знайди друга" учні підбирали синонімічні конструкції до запропонованих речень. Така діяльність розширювала словниковий запас учнів, розвивала їх уяву та творче мислення.
- "Павутинка" передбачала колективне складання логічно пов'язаного тексту з окремих речень. Ця гра сприяла розвитку навичок зв'язного мовлення та уміння будувати текст.
- В іграх "Чарівний казан" та "Пересади квіти" учні експериментували зі структурою речень, замінюючи частини мови. Такі вправи розвивали граматичні навички та розуміння будови речення.
- Гра "Фантастична історія" передбачала колективне складання творчої розповіді, що сприяло розвитку уяви, креативності та навичок усного мовлення учнів.

Отже, застосування ігор дозволило залучити учнів до активної мовленнєвої практики, розвинути їх творчі здібності, удосконалити граматичні навички та сформувати вміння будувати зв'язне усне і писемне мовлення. Ігрова технологія сприяла формуванню стійкої мотивації до вивчення мови та позитивно вплинула на мовленнєву активність і зацікавленість учнів.

Відповідно до проаналізованих психолого-педагогічних основ ігрового навчання були виявлені численні переваги застосування ігрової технології у мовно-літературній освіті, зокрема на уроках української мови. Однією з ключових переваг ігрового навчання є підвищення інтересу та мотивації учнів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності. Ігри залучають учнів до освітнього процесу, роблячи його більш захопливим та цікавим. Це важливо, адже зацікавленість учнів у навчанні сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню їх активності на уроках.

Ігрова діяльність також стимулює мовленнєву активність учнів. В процесі гри діти мають змогу практикувати мовлення в різних формах та контекстах, що сприяє розвитку мовних навичок. Ігри, що вимагають обговорення, планування або розповіді, дозволяють учням активно використовувати мову, збільшуючи їхню впевненість у спілкуванні.

Розвиток творчих здібностей та оригінального мислення є ще однією важливою перевагою ігрового навчання. Ігри часто вимагають від дітей креативного підходу, використання фантазії та вигадування нових ідей, що сприяє розвитку творчого мислення. Учні вчаться дивитися на різні ситуації під різними кутами, використовувати мову для вираження оригінальних ідей та почуттів.

Крім того, ігрова діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в колективі. У грі учні вчаться взаємодіяти один з одним, слухати та розуміти інших, висловлювати власні думки та домовлятися. Це важливі навички, які допомагають у формуванні вмінь ефективно спілкуватися та співпрацювати з іншими.

Ігрові технології також збагачують уяву, фантазію та образне мислення учнів. Ігри, особливо ті, що містять елементи казки, міфології чи вигаданих світів, дозволяють учням розвивати свою уяву та образне мислення, що є важливим для розвитку творчої особистості.

Нарешті, застосування ігрових технологій створює сприятливе психологічне середовище у класі. Ігрова атмосфера знижує рівень стресу та

нервового напруження, робить навчання менш формальним та більш веселим та розслаблюючим. Це сприяє кращій адаптації учнів до навчального процесу та підвищує їхнє загальне задоволення навчанням. Включення різноманітних ігор та ігрових ситуацій у навчальний процес не тільки робить уроки більш цікавими та динамічними, але й позитивно впливає на мовний розвиток учнів, сприяючи формуванню у них міцних мовно-мовленнєвих навичок. Оптимізація навчальної діяльності через ігрові методи є ключовою для досягнення високих результатів у мовній освіті молодших школярів.

Продовжуючи розглядати вплив ігрових технологій на формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, варто зазначити, що ігри стають не лише засобом навчання, але й потужним інструментом для розвитку особистості учнів. Через ігрову діяльність діти вчаться не тільки мові, але й соціальним навичкам, зокрема співпраці, взаємодопомозі, розвитку вміння слухати інших та висловлювати власну думку. Крім того, ігрові технології сприяють розвитку емоційного інтелекту дітей. У процесі гри учні вчаться розпізнавати та виражати емоції, а також розвивають емпатію та розуміння почуттів інших людей. Це є важливим аспектом для становлення особистості та формування міжособистісних відносин.

Ігри використовували як засіб для вирішення конкретних навчальних проблем. Наприклад, для учнів, які мають труднощі з граматикою або правописом, можна розробити спеціальні ігри, які б допомогли їм краще засвоїти ці аспекти мови в ігровій та безпечній атмосфері, де помилки не викликають негативних емоцій. Ще однією важливою перевагою ігрових технологій є їхній вплив на мотивацію учнів. Ігри можуть бути використані для введення елементів змагання або досягнення певних цілей, що спонукає учнів до активнішої участі в навчальному процесі. Це, у свою чергу, може підвищити самооцінку учнів та їхнє відчуття успіху в навчанні. Включення ігрових елементів у навчання також може сприяти розвитку лідерських якостей серед учнів. Через участь у грі діти вчаться брати на себе відповідальність, приймати

рішення та керувати груповою діяльністю, що є важливими навичками для їх майбутнього життя.

Таким чином, ігрові технології стають не просто методом навчання, але й засобом всебічного розвитку учнів. Вони допомагають формувати не тільки мовні, але й соціальні, емоційні та когнітивні навички, що є важливим для повноцінного розвитку особистості дитини. Використання ігрових технологій в освіті відкриває нові можливості для педагогів, дозволяючи створювати більш ефективні та цікаві навчальні програми, які відповідають потребам і інтересам сучасних учнів.

Розвиток мовно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи є одним із ключових завдань сучасної освіти. Важливість формування вмінь правильно, логічно і творчо будувати усне та писемне мовлення, а також ефективно використовувати мову для спілкування і самовираження, не може бути переоцінена. Це не лише фундамент успішного навчання, але й важливий чинник соціалізації та розвитку особистості дитини. Саме тому пошук інноваційних форм і методів навчання, що відповідають сучасним вимогам та інтересам учнів, є актуальним завданням для педагогів початкової школи.

Ігрова діяльність для молодших школярів є природною формою пізнання світу, тому включення ігрових технологій у навчальний процес може значно підвищити ефективність навчання.

Ігри не тільки роблять навчання більш захоплюючим та цікавим, але й сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку творчих здібностей та комунікативних навичок учнів. Застосування ігрових технологій у процесі дослідження речень на уроках української мови є одним із перспективних напрямів формування мовно-мовленнєвих умінь учнів.

У ході дослідження було проаналізовано психолого-педагогічні основи ігрового навчання та виявлено низку переваг цього підходу. Передусім, ігрова технологія сприяє підвищенню інтересу та мотивації учнів до навчання. Ігри залучають учнів, викликаючи у них позитивні емоції та бажання брати участь у навчальному процесі. Крім того, ігри стимулюють мовленнєву активність

учнів, дозволяючи їм практикувати мовні навички у безпечному та невимушеному середовищі. Це особливо важливо для учнів, які можуть відчувати невпевненість або боятися робити помилки під час звичайних уроків.

Ігрова технологія також сприяє розвитку творчих здібностей та оригінального мислення учнів. Ігри часто вимагають від дітей використання уяви, вигадкування нових сюжетів або вирішення незвичайних задач, що розвиває їхню креативність. Крім того, ігрова діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в команді. У процесі гри учні взаємодіють один з одним, обговорюють стратегії, діляться ідеями та приймають спільні рішення, що є важливим аспектом соціального розвитку.

Розвиток навичок правильного вживання речень у мовленні є ключовим аспектом у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. Розглянемо використання різноманітних вправ для складання, перебудови та корекції речень, які сприяють розвитку уваги до мовних деталей та вмінню самостійно аналізувати та вдосконалювати мовлення:

1. Доповнити незавершені речення так, щоб вони виражали закінчену думку.
2. Розгляньте світлину. Поставте запитання за її змістом і запишіть відповіді.
3. Визначити, які це речення за метою висловлювання. Прочитати з відповідною інтонацією.
2. Як передають окличну інтонацію в усному та писемному мовленні? Складіть власні речення за ілюстрацією. Які речення ви використали?
3. Поспілкуйтеся: Що треба зробити, щоб установити зв'язок між членами речення?

Під час таких вправ учні мають можливість практикувати різні мовні структури, вдосконалювати свої граматичні та лексичні навички, а також розвивати творчі здібності в мовленні. Вправи на складання речень допомагають учням навчитися самостійно формувати висловлювання, використовуючи набуті знання про мовні структури. Це може бути складання

простих речень на основі заданих слів чи фраз, або створення складніших висловлювань, що включають різні типи зв'язків між частинами речення. Така практика не лише зміцнює розуміння мовних правил, але й сприяє розвитку креативності та логічного мислення.

Вправи на перебудову речень включають трансформацію вже існуючих висловлювань, змінюючи їх структуру або використовуючи синоніми для ключових слів. Це дозволяє учням краще зрозуміти, як зміна окремих елементів речення може вплинути на його загальний зміст та емоційне забарвлення. Такий вид діяльності сприяє розвитку аналітичних навичок та глибшому розумінню мовних особливостей [60].

Гра "Чарівна скринька": учні утворювали нові речення, додаючи до них різні частини мови. Ця гра стимулювала творче мислення учнів, оскільки вони могли експериментувати з мовою, комбінуючи слова для створення оригінальних та незвичайних речень. Такий підхід не тільки збагачував словниковий запас, але й розвивав уяву та креативність учнів.

У грі "Пересади квіти" учні займалися перебудовою речень шляхом заміни частин мови. Це вправляння допомагало учням краще розуміти граматичну структуру речень і важливість кожної частини мови в мовленні. Така діяльність також сприяла розвитку аналітичних навичок та здатності до мовного аналізу.

"Павутинка" була ігровою діяльністю, де учні "плели павутинку", додаючи речення, які були логічно та змістовно пов'язані між собою. Ця гра сприяла розвитку навичок зв'язного мовлення, вмінню логічно та послідовно розповідати історії, що є важливими компонентами комунікативної компетентності.

"Фантастична історія" передбачала колективне складання творчої історії, де кожен учасник додавав своє речення. Ця гра сприяла розвитку уяви, творчості, а також спільної мовленнєвої діяльності. Учні вчилися висловлювати свої думки та ідеї у форматі історії, розвиваючи при цьому здатність до креативного мислення та комунікативної взаємодії.

Для ефективного формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів, окрім використання різноманітних мовних ігор, було застосовано й інші методи та прийоми роботи. Для поглибленого вивчення будови мовних одиниць та принципів побудови зв'язного висловлювання на уроках регулярно проводився ретельний аналіз текстів та окремих речень. Під час роботи над текстами особлива увага зверталася на визначення їх змістового наповнення - теми, головної думки, ключових слів та речень, що їх розкривають. Аналізувалися також зв'язки між реченнями в тексті - послідовність викладу, наявність слів-зв'язок, вживання синонімів для уникнення повторів тощо. Такий аналіз допомагав школярам краще усвідомити, як змістове наповнення та логічний взаємозв'язок речень формують цілісність тексту.

Під час розгляду окремих речень основна увага приділялася визначенню їх будови — граматичної основи, другорядних членів, засобів зв'язку між словами. Вчителем наводилися приклади речень різних типів - розповідні, питальні, окличні; поширені і непоширені; односкладні і двоскладні. Учні аналізували граматичну будову речень, визначали їх тип. Такий детальний синтаксичний аналіз допомагав школярам глибше зрозуміти принципи побудови правильних, змістовних речень.

Під час роботи з текстами і реченнями значна увага приділялася виявленню в них головної думки та теми. Учні визначали тему твору, формулювали головну думку тексту і кожного окремого речення. Це сприяло усвідомленню важливості чіткого формулювання задуму висловлювання для створення якісного, змістовного тексту чи речення.

Отже, такий ретельний аналіз текстів та речень з різних боків допомагав школярам краще зрозуміти структуру мовних одиниць, особливості їх побудови та взаємозв'язку в процесі створення змістовних висловлювань. Це сприяло формуванню необхідних знань та вмінь для побудови власних якісних, грамотних текстів і речень.

Доцільними виявилися численні вправи на редагування зразків речень та невеликих текстів. Учні знаходили та виправляли різні мовні помилки -

стилістичні, граматичні, орфографічні, пунктуаційні. Така робота допомагала формувати у школярів уважне ставлення до мови, розвивати мовне чуття, навички грамотного письма. До того ж учням пропонувалися творчі вправи на складання речень за певними схемами, на основі заданих слів чи малюнків. Це сприяло розвитку креативності, уяви та опануванню умінь творчого підходу до побудови висловлювання. Учні також складали невеличкі казки чи оповідання, що давало простір для творчого самовираження через мову.

Для удосконалення мовленнєвих навичок учнів проводилося спостереження за мовою - аналізувалися випадки правильного і неправильного використання мовних одиниць в усних висловлюваннях та письмових роботах школярів. Це допомагало на практичних прикладах виявляти типові помилки, обговорювати оптимальні мовні засоби для вираження думки.

Для розвитку діалогічного мовлення — здатність будувати логічні та зрозумілі висловлювання у формі діалогу — пропонували вправи на відтворення, доповнення, продовження, складання діалогів. Завдання спрямовували на засвоєння мовного матеріалу відповідно до теми, наприклад:

1. Прочитайте діалог, дотримуючися інтонації. Які речення використано?
2. Розіграйте діалог в особах.
3. Побудуйте у парах діалог на тему «Роль прикметників у мовленні».

Формуванню мовленнєвого етикету — вміння використовувати мовні формули ввічливості та враховувати ситуацію спілкування — сприяло використання ситуаційних звань, сюжетно-рольових ігор:

1. Складіть діалоги та розіграйте ситуації: I варіант — хто вітається першим, якщо зустрілися молодший і старший, . хлопчик і дівчинка; II варіант — у яких випадках замість «Добрий день!» можна говорити «Привіт!».
2. Прочитайте інформацію про норми поведінки та правила чемності. Складіть діалог, використовуючи етикетні формули.

3. Попрацюйте в групах. Доберіть слова, які необхідно використовувати у різних ситуаціях: *вітання; прохання; вибачення*. Підготуйте коротку інформацію для слухачів.

4. Прочитай «чарівні» слова. Подумай, які з них ти скажеш друзям, рідним, незнайомим дорослим людям.

5. Прочитай звертання. Із двома словами на авибір склади речення.

З метою формування мовно-мовленнєвої компетентності, культури мовлення на уроках залучали дітей до участі в таких іграх: «Розмова по телефону», «У бібліотеці», «У магазині», «У музеї» та інші.

Завдання до вправ спрямовували на засвоєння мовного матеріалу. Продемонструємо на прикладі гри «Магазин слів». Основна ідея гри полягає в тому, щоб створити атмосферу магазину, де «продаються» слова, тобто будувати діалог: уважно й зацікавлено слухати інших, запитувати, відповідати залежно від того, що сказав співрозмовник.

Для гри готували картки зі словами, які представляють товари в магазині (наприклад, слова різних частин мови). Учні обирали ролі «продавців» і «покупців». Кожен продавець отримував картку зі словами.

Продавці представляли свої слова, використовуючи їх у реченнях, намагаючись зробити їх цікавішими та зрозумілими. Покупці слухали та обирали слова, які їх зацікавили, уточнювали їх значення, роль у мові, важливість тощо.

Після гри проводилося обговорення. Учні обговорювали нові слова, які вони вивчили, обмінюватися враженнями від нової інформації: які слова були найцікавішими, найважливішими чи найскладнішими для розуміння; які слова ввічливості було використано; які речення найчастіше використовувалися.

Ефективним було колективне обговорення результатів виконаних завдань – аналіз та оцінювання усних відповідей учнів, їхніх творчих робіт. У процесі обговорення відбувалося конструктивне оцінювання робіт, знаходження вдалих мовних знахідок і недоліків. Учні вчилися критично і неупереджено підходити до аналізу мовлення.

До того ж, учні виконували вправи на самоаналіз власного мовлення - знаходження помилок у висловлюваннях та шляхів їх виправлення. Такі вправи сприяли розвитку самоконтролю за власним мовленням, умінню знаходити і виправляти недоліки, вдосконалювати своє мовлення.

У процесі вивчення іменника пропонували *інтерактивну вправу* «Мозковий штурм».

– «Що я знаю про іменник?». а) Іменник-це...б) Іменник відповідає на питання... в) Іменник означає ... г) Із великої букви пишемо ...

2. Пошукове завдання.

– Списати, підкреслити іменники, які відповідають на питання *хто?* однією лінією, а іменники, які відповідають на питання *що?* – двома.

А яка краса в зимовому лісі! Ялинки закутані в білі шуби, тоненькі берізки обвішані сріблом, а на пеньках лежать білі пухнасті шапки. Ось недавно лисиця пробігала, а днем раніше проходив лось.

– До якої частини мови належать підкреслені слова? Які іменники відповідають на питання *хто?*

– Які предмети вони називають? Які іменники відповідають на питання *що?* Які предмети вони називають? Як, на вашу думку, можна відрізнити іменники – назви істот від іменників – назв неістот? Який висновок ми можемо з вами зробити?

Особливо важливим було виявлення позитивного впливу ігрових методів на розвиток мовленнєвих навичок. Учні, які брали участь в ігрових заняттях, показали значне покращення в здатності до створення зв'язних та логічно побудованих висловлювань. Вони стали активніше використовувати нові слова та вирази, були більш відкритими до експериментування з мовними формами, що свідчить про підвищення їх мовної гнучкості.

Ігрові методи, які були використані в ході дослідження, значно сприяли розвитку творчих здібностей учнів. Важливим аспектом цих методів було застосування завдань, які вимагали креативного підходу до використання мови, наприклад, складання власних історій чи віршів. Ці види мовленнєвої

діяльності дозволили дітям проявити свою винахідливість та оригінальність, що мало позитивний вплив на їхню здатність до творчого самовираження.

Складання власних історій було одним із активних видів мовленнєвої діяльності у рамках експерименту. Учнів заохочували придумувати історії на задані теми або вільно обрані ними. Цей процес не тільки спонукав учнів до використання нових словникових одиниць та граматичних конструкцій, але й стимулював їхню фантазію та креативність. Під час складання історій діти вчилися структурувати свої думки, розвивати сюжет та персонажів, що є важливими навичками не тільки для мовленнєвої діяльності, але й для загального розвитку мислення.

Також діти мали змогу працювати над складанням віршів. Це завдання дозволяло учням експериментувати з мовними засобами, такими як ритм та рима, а також розвивало їхню здатність до лаконічного та виразного викладу думок. Віршування сприяло розвитку естетичного сприйняття мови та покращувало мовленнєву компетентність, оскільки діти вчилися виражати свої почуття та думки у стислій та образній формі.

Таким чином, ігрові завдання є ефективним способом навчання мови, вони не тільки роблять процес навчання більш цікавим та захопливим для учнів, але й сприяють розвитку мовно-мовленнєвих навичок.

Отже, ефективне застосування означених завдань і позицій в експериментальному навчанні забезпечувало формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів, збагачення їхнього мовленнєвого досвіду, підвищення мотивації до навчання мови.

2.3. Ефективність запропонованої методики формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови

Аналіз результатів дослідження, проведеного з використанням ігрових технологій на уроках української мови, дозволив виявити ключові висновки та тенденції, що підкреслюють ефективність цього підходу у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. Застосування таблиць та статистичних методів дало можливість не тільки якісно, але й кількісно оцінити вплив ігрових методів на навчальний процес. Насамперед, результати показали значне підвищення рівня мотивації та зацікавленості учнів в освітньому процесі.

Учасники експерименту, які брали участь в ігрових заняттях, демонстрували більшу активність порівняно з учнями, що навчалися за традиційною програмою. Цей факт було зафіксовано не лише через спостереження педагогів, але й через анкетування учнів, де більшість відзначали, що ігрові заняття роблять уроки більш цікавими та захопливими. Статистичний аналіз показав, що у групах, де використовувались ігрові методи, учні значно краще засвоювали новий матеріал, що було зафіксовано під час тестувань та контрольних робіт. Покращення показників відбулося як у сфері словникового запасу, так і в розумінні граматичних структур та правил.

Ігрові методи також включали завдання на створення мовних ігор, казок або діалогів. Це давало дітям можливість бути одночасно і авторами, і акторами, що розвивало їхні комунікативні навички та сприяло глибшому розумінню мовних структур. Під час створення та презентування своїх висловлень учні вчилися адаптувати своє мовлення до різних ситуацій, що є важливою складовою мовної компетентності.

Експеримент підтвердив важливість інтеграції ігрових методів у навчальний процес як засобу не тільки для розвитку мовних навичок, але й для формування ключових соціальних та когнітивних компетенцій учнів. Застосування ігрових методів сприяло розвитку учнів як цілісних особистостей, покращуючи їхні навички спілкування, креативного мислення та взаємодії з іншими.

Результати дослідження підтвердили, що використання ігрових технологій на уроках української мови є ефективним інструментом у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. Ігрові методи сприяли не тільки підвищенню мотивації та зацікавленості до навчання, але й покращенню мовних навичок, стимулюванню творчого мислення, розвитку комунікативних навичок та формуванню позитивного емоційного клімату в класі.

У ході дослідження, спрямованого на аналіз впливу ігрових методів на формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, було встановлено, що ігрові заняття мають значний вплив на розвиток комунікативної компетентності та вміння працювати в команді. Цей елемент дослідження був особливо важливим, оскільки комунікативні навички та здатність ефективно співпрацювати з іншими є ключовими для повноцінного соціального розвитку дітей.

У процесі ігрових занять діти мали можливість взаємодіяти один з одним у різних форматах. Це могло включати спільну роботу над завданнями, дискусії, рольові ігри, де кожен учень міг висловити свою думку та почути думки інших. Такий підхід не тільки сприяв розвитку мовних навичок, але й допомагав формувати важливі соціальні навички, такі як вміння слухати, вести діалог, висловлювати та аргументувати свою думку та враховувати точку зору інших.

Результати дослідження підтвердили, що ігрові методи на уроках української мови не тільки сприяють покращенню мовних навичок, але й мають позитивний вплив на розвиток комунікативних навичок, здатності працювати в команді, лідерських якостей, емпатії та соціальної адаптації учнів. Це робить ігрові технології не тільки ефективним інструментом навчання, але й важливим фактором всебічного розвитку особистості молодших школярів.

Таблиця 2.3.

Зміна рівня мотивації до навчання

Група	Середній рівень мотивації експерименту до	Середній рівень мотивації експерименту після
Експериментальна група (15 учнів)	6.2	8.7
Контрольна група (15 учнів)	6.3	6.5

Таблиця 2.3.1.

Оцінка рівня мовленнєвої активності учнів на уроках

Група	Середній рівень активності експерименту до	Середній рівень активності експерименту після
Експериментальна група (15 учнів)	5.8	8.3
Контрольна група (15 учнів)	5.9	6.1

Таблиця 2.3.2.

Рівень засвоєння мовного матеріалу

Група	Середній бал до експерименту	Середній бал після експерименту
Експериментальна група (15 учнів)	7.0	8.5
Контрольна група (15 учнів)	7.1	7.3

Застосування ігрової технології в навчанні створювало особливу атмосферу в класі, де учні відчувають радість, захоплення та емоційне піднесення. Ця методика суттєво відрізняється від традиційних форм навчання, де зазвичай більше уваги звертається на вивчення правил, де діти відчувають страх перед помилками та оцінюванням. В ігровій діяльності учні мають можливість працювати у команді, відчути свободу творчого самовираження і розвивати свої здібності.

Головна перевага ігрового навчання полягає в тому, що воно дозволяє учням відчувати себе більш вільно у комфортному навчальному середовищі. Учні можуть вибирати свої шляхи та рішення в рамках гри, що сприяє розвитку їхнього критичного мислення та аналітичних навичок. Також важливо

відзначити, що учні розвивають співпрацю та комунікаційні вміння, які є ключовими у сучасному світі.

Ще однією важливою перевагою ігрової технології є зниження рівня тривожності та негативних емоцій учнів. В іграх допускаються помилки, і вони не несуть за собою серйозних наслідків, що дозволяє учням вчитися через власний досвід та вдосконалювати свої навички без переживання стресу. Це сприяє кращому засвоєнню знань та формуванню стійкої зацікавленості предметом навчання.

Особливо важливу роль грає ігрова технологія для подолання мовних бар'єрів та підвищення впевненості у власних мовленнєвих можливостях. Це особливо важливо для тих дітей, які мають низьку самооцінку щодо власного мовлення.

Гра відкриває можливості для активного мовлення та комунікації, допомагаючи учням практикувати вимову, розширювати словниковий запас і набувати навичок вдосконаленого мовлення.

Узагальнюючи, робимо висновок, що ігрова технологія не лише допомагає подолати мовні бар'єри, але і сприяє розвитку впевненості та позитивного ставлення до мовлення, що є важливими аспектами в навчанні мови.

По-перше, ігрові методи стимулюють мотивацію та інтерес учнів до навчання мови. Гра завжди цікава, захоплива та приносить задоволення. Учні відчують, що вони не лише вивчають мову, але і використовують її для досягнення конкретних цілей у грі.

По-друге, ігрові методи сприяють розвитку мовленнєвих навичок. Під час гри учні мають можливість виражати свої думки, спілкуватися з однокласниками та використовувати мову в реальних комунікативних ситуаціях. Це підвищує їхню впевненість у власних можливостях і допомагає подолати мовно-мовленнєві недоліки.

По-третє, ігрові методи роблять навчання мови більш позитивним та приємним. Учні сприймають мову як засіб досягнення цілей у грі, а не просто

як навчальний предмет. Це створює позитивне ставлення до мовлення та сприяє підвищенню мотивації для подальшого вивчення.

Ігрова технологія не тільки полегшує навчання мови та допомагає у подоланні мовних бар'єрів, але й мотивує навчальну діяльність, сприяє розвитку впевненості у власних мовленнєвих навичках та формує позитивне ставлення до мови як до засобу спілкування.

Засвоєння навичок мовлення та комунікації в такій позитивній ігровій формі допомагає учням стати більш впевненими в собі, а також розвиває їхню здатність до ефективного спілкування.

Упровадження ігрових форм навчання на уроках української мови створює унікальні психолого-педагогічні умови для ефективного розвитку мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, а також сприяє формуванню здорового емоційного клімату в класі.

Коли діти працюють разом над спільним завданням або беруть участь у командній грі, вони навчаються взаємодіяти один з одним, вислуховувати і розуміти інших, а також виявляти та цінувати індивідуальні здібності кожного учасника. Це допомагає дітям розвивати емпатію та соціальні навички, що є важливими компонентами загальної соціалізації.

Ігрова атмосфера також сприяє розвитку творчості та оригінальності мислення. Учні мають можливість експериментувати з мовою у невимушеній обстановці, що сприяє генерації нових ідей та підходів у мовленні.

Через такі ігри діти вчаться висловлювати свої думки та почуття, що розвиває їхні комунікативні навички та покращує мовленнєву виразність.

Використання ігрових методів також сприяє підвищенню загальної зацікавленості учнів освітнім процесом. Ігри забезпечують елемент захоплення та розваги, що робить процес навчання більш привабливим для дітей. Це важливо для залучення учнів до активного вивчення мови.

Упровадження ігрових форм навчання сприяє не тільки вдосконаленню мовних навичок, але й відіграє важливу роль у формуванні загальних життєвих компетенцій учнів. Через ігрову діяльність діти опановують важливі навичк

(комунікація, командна робота, вирішення конфліктів, креативне мислення та самовираження). Ці навички є критично важливими для їхнього подальшого освітнього та особистісного розвитку.

Таким чином, використання ігрових методів у навчанні української мови є ефективним інструментом не тільки для підвищення рівня мовно-мовленнєвої компетентності учнів, але й для формування важливих соціальних, емоційних та когнітивних навичок. Це дозволяє створити більш гармонійний та ефективний навчальний процес, який сприяє загальному розвитку дітей та підготовці їх до успішної адаптації в сучасному світі.

Підбиваючи підсумки впровадження ігрової технології на уроках української мови в початкових класах, стверджуємо її високу результативність та позитивний вплив на формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів у процесі опрацювання різних тем курсу, підвищення мотивації та інтересу дітей до навчання мови.

Ігрові методи ефективно сприяють кращому засвоєнню та закріпленню мовного матеріалу. Адже у грі діти застосовують знання на практиці, в різних контекстах та мовленнєвих ситуаціях. Ігрові завдання стимулюють їх мислення, увагу, пам'ять. У ході гри відбувається міцне запам'ятовування правил, формується стійкий мовний навик. Таким чином досягається краще засвоєння навчального матеріалу в цікавій для дитини ігровій формі. Діти вчаться чітко й зрозуміло формулювати свої думки, вести діалог, досягати взаєморозуміння з іншими, що є запорукою успішної комунікації у житті.

Таким чином, на основі проведеного аналізу ми дійшли висновку, що впровадження ігрової технології в процес навчання української мови у початковій школі є важливим підходом, оскільки відкриває нові можливості для ефективного формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів на основі їх природної активності та зацікавленості.

Вони із задоволенням брали участь в іграх та інтерактивних вправах, що робило процес навчання більш динамічним та цікавим. Це спостереження

підкріплювалося також реакціями учнів під час анкетування та обговорень, де вони висловлювали своє позитивне ставлення до ігрових методів навчання.

Також було зафіксовано, що ігрові методи сприяли збільшенню мотивації учнів до дослідження мовних одиниць і явищ, розумінню та закріпленню мовних правил та структур. Учасники експериментальної групи частіше ініціювали мовленнєву діяльність, більше практикувались у використанні мови, що свідчило про їхнє бажання вдосконалювати свої мовно-мовленнєві навички.

У ході дослідження, спрямованого на вивчення впливу ігрових методів на мовленнєву активність молодших школярів, було виявлено значне підвищення показників серед експериментальної групи учнів. Учасники, які брали участь у ігрових заняттях, демонстрували вищу активність у використанні нових слів та граматичних конструкцій у своєму мовленні. Це свідчить про розширення їхнього словникового запасу та підвищення загальної мовної компетентності, що стало одним із ключових висновків дослідження.

Порівняно з контрольною групою, де навчання проводилося за традиційними методами, учні експериментальної групи виявили більшу зацікавленість та активність у процесі мовного спілкування. Це проявлялося не тільки у використанні більш широкого діапазону лексики, але й у здатності ефективно застосовувати різноманітні мовні структури в різних комунікативних ситуаціях. Така активність вказує на глибше розуміння мови та на розвиток навичок критичного мислення. Ці учні демонстрували більшу креативність у створенні речень та текстів, а також були більш схильні до експериментування з мовними формами.

Статистичний аналіз даних, отриманих у ході дослідження, підтвердив значну різницю у рівнях мовленнєвої активності між експериментальною та контрольною групами. Це підтверджує ефективність ігрових методів у навчанні, зокрема у стимулюванні активного використання мови учнями.

Одним із важливих аспектів ігрових занять було заохочення творчого підходу до використання мови. Учні мали можливість брати участь у створенні оригінальних історій, діалогів та інших мовних проєктів, що сприяло розвитку

їхньої творчості та фантазії. Це не тільки робило процес навчання більш захопливим, але й допомагало учням краще розуміти мову та використовувати її як ефективний засіб для вираження своїх думок та ідей.

Ігрові методи, як підтверджує дослідження, сприяли розвитку соціальних навичок та співпраці між учнями, дотриманню правил культури спілкування, формуванню вмінь працювати в команді, ділитися знаннями та взаємодіяти один з одним, що є важливими навичками мовно-мовленнєвої компетентності: слухати інших, ділитися своїми думками та ідеями, приймати інші точки зору та долати конфлікти.

Дослідження показало, що ігрові методи у навчанні мови не лише покращують мотивацію та інтерес учнів до навчання, але і сприяють розвитку їхніх соціальних навичок, комунікативних навичок та навичок співпраці. Вони формують учнів як активних учасників комунікації та сприяють їхньому загальному розвитку, що робить ігрові методи ефективним і цікавим інструментом у навчанні мови для молодших школярів.

Висновки дослідження вказують на значний потенціал ігрових методів у розвитку мовно-мовленнєвої компетентності та загального інтелектуального розвитку молодших школярів. Ігрові заняття не тільки стимулюють мовленнєву активність та мотивацію до навчання, але й сприяють формуванню позитивного ставлення до мови, розвитку креативності, соціальних навичок та загальної культури спілкування серед учнів. Це підтверджує важливість застосування інноваційних методів навчання у сучасній освітній практиці, особливо у контексті розвитку мовно-мовленнєвих навичок молодших школярів.

Ігри, які були використані в рамках дослідження, містили елементи, що сприяли розвитку творчості. Наприклад, завдання на створення власних оповідань чи казок дозволяли дітям розвивати свої сюжети, персонажі та використовувати мову для створення цікавих та оригінальних історій. Такий підхід не тільки розвиває мовленнєві навички, але й стимулює уяву та творче мислення.

Крім того, мовні ігри спонукали учнів експериментувати зі словами, створювати нові словосполучення та вирази, що сприяло розвитку лексичних навичок, а також давало можливість учням відчутти себе творцями мови, а не просто її користувачами.

Мовні ігри були різнорівневими та адаптованими до рівня знань учнів. Наприклад, учні грали в гру "Склади слова" або "Знайди синоніми", де вони повинні використовувати свої знання лексики для вирішення завдань. У таких іграх діти активно працюють зі словами, знаходять відповіді на питання і змагаються між собою, що стимулює їхні лексичні навички.

Мовні ігри також сприяють активному використанню мови в реальних ситуаціях. Учні мають можливість спілкуватися, обговорювати, пояснювати та виражати свої думки та почуття, що є важливим для розвитку комунікативних навичок. Коли учні відчувають, що мова допомагає їм вирішувати завдання та досягати результатів у грі, вони набувають більшу впевненість у власних мовленнєвих здібностях і стають більш активними учасниками комунікації.

Отже, ігрові методи в навчанні мови в початковій школі не лише допомагають подолати мовні бар'єри, але і сприяють розвитку лексичних навичок, впевненості та позитивного ставлення до мовлення. Вони створюють можливість для творчого виразу та активного використання мови в різних ситуаціях, що робить навчання мови цікавим та ефективним процесом для учнів.

Запропонована методика підтвердила важливість ігрових технологій для розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в колективі; учні, які брали участь в ігрових заняттях, частіше співпрацювали з однокласниками, обговорювали ідеї та розвивали вміння спільно досягати навчальних цілей.

Загалом результати дослідження вказують на значну ефективність ігрових технологій у навчанні мови для молодших школярів; експеримент продемонстрував, що використання ігор у навчальному процесі не лише підвищує рівень мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, а й

покрощує мотивацію та інтерес до опанування мови, сприяє розвитку важливих комунікативних навичок учнів.

Під час ігор діти мають можливість активно спілкуватися, обмінюватися ідеями та думками, виражати свої почуття та реакції. Це розвиває їхню здатність ефективно спілкуватися, слухати і розуміти інших, а також вести діалоги, брати участь в обговоренні.

Загальні результати упровадження методики формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів 3 класу у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» початкової мовної освіти:

1. Підвищення рівня мовно-мовленнєвої компетентності учнів:

- Учні почали впевненіше і чіткіше висловлювати думки, дотримуючись норм української мови.

- Спостерігається покращення навичок структурованого висловлювання, логічної послідовності у викладенні думок, що сприяє точності та зрозумілості спілкування.

- Зросло використання учнями багатшого словникового запасу та розширився спектр мовленнєвих засобів для вираження емоцій та думок.

2. Активізація мовленнєвої діяльності третьокласників:

- Після проходження експериментальних занять, учні проявляли більше ініціативи у висловлюваннях, охоче брали участь у дискусіях та ігрових завданнях.

- Учні стали частіше брати активну участь у групових обговореннях, ролевих іграх, що стимулює самостійність у побудові висловлювань та здатність пристосовуватись до різних комунікативних ситуацій.

- Зростання мотивації до мовленнєвої діяльності було помітним у більшій зацікавленості в участі у дискусіях та формуванні активного ставлення до мовленнєвих завдань.

3. Збагачення мовленнєвого досвіду і творчого мислення:

- Різноманітні вправи сприяли накопиченню учнями мовленнєвого досвіду, збільшенню репертуару мовленнєвих моделей для різних ситуацій спілкування.

- Експериментальні вправи стимулювали розвиток творчого мислення учнів, здатності формувати власні висловлювання і аргументувати їх, що сприяє підвищенню їхньої впевненості у висловлюваннях.

- Сформувались навички адаптації стилю мовлення до ситуації спілкування, що свідчить про здатність учнів використовувати доречні мовленнєві засоби відповідно до комунікативної ситуації.

4. Розвиток навичок етичної та соціальної взаємодії молодших школярів:

- Діти стали частіше дотримуватись етичних норм спілкування: проявляти увагу до співрозмовника, висловлювати думки коректно та доброзичливо.

- Розвинулись вміння встановлювати контакт, підтримувати діалог і демонструвати емпатію, що позитивно впливає на атмосферу в класі та соціальну інтеграцію учнів.

- Навчання етичного спілкування сприяло підвищенню взаємоповаги, відповідальності під час обговорення тем, які стосуються особистих інтересів дітей.

Отже, результати дослідження свідчать про ефективність використання ігрових технологій у навчанні мови для молодших школярів. Цей підхід покращує мотивацію та інтерес до навчання мови, сприяє розвитку важливих мовних, комунікативних та творчих навичок учнів. Використання ігор у навчанні мови є справжнім прикладом того, як навчання може бути цікавим, ефективним і веселим одночасно.

Проведене дослідження на основі різних методів збору даних, включаючи спостереження, анкетування та аналіз мовленнєвої активності учнів, підтверджує, що ігрові методи і прийоми навчання на уроках української мови дійсно підвищують мовно-мовленнєву компетентність, сприяють

формуванню культури мовлення, розвивають креативність та соціальні навички молодших школярів порівняно з традиційними методами навчання.

На основі проведеного дослідження, присвяченого вивченню ефективності ігрових методів у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, сформулювали низку практичних рекомендацій для вчителів, які прагнуть інтегрувати ці методи у свою педагогічну практику. Ці рекомендації базуються на аналізі отриманих даних та спостереженнях за процесом навчання і спрямовані на підвищення рівня розвитку навичок усної взаємодії молодших школярів.

1. Важливо організувати освітній процес так, щоб він стимулював активну мовленнєву діяльність учнів. Ігрові методи і прийоми навчання (рольові ігри, мовні ігри, творчі завдання) мають бути інтегровані в уроки української мови, що спонукає школярів до використання набутих мовних навичок в інтерактивній діяльності.

2. Необхідно створити в класі позитивне середовище, заохочувати учнів до взаємодопомоги, враховувати індивідуальні особливості кожного учня та стимулювати позитивне емоційно-ціннісне ставлення до української мови, читання, виховувати прагнення вдосконалювати своє мовлення.

3. Ігрові завдання повинні бути спрямовані не тільки на засвоєння мовних навичок, але й на розвиток уяви, творчості та здатності до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях. Це може охоплювати створення оригінальних текстів, віршів, казок, розв'язання мовних загадок та ін.

4. Необхідно також систематично аналізувати ефективність застосування ігрових методів і прийомів у практиці навчання мови, забезпечувати зворотній зв'язок та коригування навчальних підходів, що допоможе вчителю вдосконалити методику формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів та підвищити її результативність.

5. Ефективними у формуванні мовно-мовленнєвої компетентності та культури мовлення є: інтерактивні обговорення з використанням візуальних

матеріалів (ілюстрацій, відеофрагментів або презентацій, інтернет-ресурсів), що мотивує учнів до активного використання мовних засобів; використання традиційних (бесіда, розповідь-пояснення) й активних методів і прийомів навчання (“Грунування”, “Кубування”).

6. Застосування сюжетно-рольових ігор у поєднанні з мультимедійними засобами навчання (анімацією, мультфільмами) стає тим ефективним засобом, який сприяє успішному оволодінню молодшими школярами етикетними вміннями.

7. Ігрова діяльність сприяє не тільки розвитку мовно-мовленнєвих навичок, але й зміцненню міжособистісних відносин, вихованню колективізму та формуванню відчуття єдиної команди серед дітей. Ефективне використання ігрової технології у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови залежить від індивідуальних особливостей учнів, специфіки навчального матеріалу та професійної майстерності вчителя.

Висновки до розділу 2

У розділі розглянуто зміст, методики, рівні мовно-мовленнєвої компетентності учнів, практичне застосування ігрової технології на уроках української мови для розвитку навичок усної взаємодії школярів та зроблено аналіз результатів цього дослідження.

У процесі навчання української мови у 3 класі застосовували методи, що сприяють розвитку мовно-мовленнєвої компетентності, мотивації до навчання та мовленнєвої активності учнів:

- *методи впливу на мотивацію* (метод заохочення та підтримки; інтерактивні вправи з реальними життєвими ситуаціями; метод спільного навчання (кооперативного); спільні проєкти, групові вправи та завдання сприяють взаємодії учнів, що є невід'ємною частиною формування комунікативних умінь і навичок;

- *методи формування мовленнєвих умінь* (метод моделювання мовленнєвих ситуацій; метод навідних запитань; метод взаємонавчання).

З метою формування культури мовлення і спілкування у процесі реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» були використані такі засоби: *інтерактивні засоби навчання* (рольові ігри; метод «Мікрофон»; «Коло думок» тощо); *вправи компетентісно орієнтованого типу* (робота з текстом; інсценізація уривків; творчі проєкти та презентації).

Під час дослідження було виявлено, що використання ігрової технології має значущий позитивний вплив на розвиток мовно-мовленнєвої компетентності третьокласників. Учні, які брали участь у навчальних іграх та активних завданнях, демонстрували покращені навички мовлення, виразності та розуміння мовної структури. Вони були більш мотивованими до навчання, цікавилися предметом та мали позитивне ставлення до уроків української мови.

Застосування ігрової технології на уроках української мови виявилось ефективним засобом для формування мовно-мовленнєвої компетентності. Учні активно взаємодіяли між собою, вирішували завдання в команді та розвивали навички співпраці. Це сприяло покращенню їхньої комунікативної компетентності та розвитку навичок культури мовлення.

Аналіз результатів дослідження підтвердив важливість використання ігрової технології у навчанні мови для молодших школярів. Виявлені позитивні зміни у розвитку мовно-мовленнєвої компетентності та ставленні до навчання свідчать про ефективність даного підходу. Використання ігрової технології допомагає учням подолати мовні бар'єри, розвиває їхню впевненість у власних мовленнєвих здібностях та створює позитивне ставлення до мови як до засобу спілкування.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість зробити такі висновки:

1. На основі аналізу теоретичних основ мовно-мовленнєвої компетентності визначено, що це поняття включає в себе здатність сприймати, розуміти, продукувати і використовувати мову для комунікації. Мовно-мовленнєва компетентність охоплює не тільки знання мови, але й уміння використовувати її в різних контекстах (слухання-розуміння, говоріння, читання, письмо). Важливими компонентами мовно-мовленнєвої компетентності є опанування лексичних, граматичних, фонетичних форм та навичок мовленнєвої адаптації до різних ситуацій.

2. Формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, культури усного мовлення та спілкування є складним психолого-педагогічним процесом, у якому поєднуються емоційні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку особистості молодшого школяра. Українські педагоги і психологи наголошують на важливості комплексного підходу до розвитку мовлення, зазначаючи, що комунікативна компетентність учнів молодших класів є базою для подальшої соціалізації та успішного навчання. Важливо враховувати індивідуальні особливості учнів та створювати сприятливе мовленнєве середовище для навчання.

3. На основі здійсненого дослідження було зроблене припущення, що формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів, культури мовлення на уроках української мови залежить від використання вчителем спеціальних технологій, методів та прийомів, спрямованих на залучення дітей до усної взаємодії під час вивчення мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, опанування норм сучасної української мови.

Досліджено сучасні методики навчання мови в початковій школі, орієнтовані на комунікативний підхід, де акцент робиться на спілкуванні та використанні мови в реальних ситуаціях. До таких методик вчені відносять інтерактивне навчання, використання мультимедійних засобів та ігрові методи.

4. Розроблено та обгрунтовано методику формування в учнів третього класу мовно-мовленнєвої компетентності у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови. Важливим напрямом методики визначено комплексний підхід, що передбачав використання прийомів ігрових та інтерактивних технологій (рольові ігри, інтерактивні вправи). Така система забезпечує інтеграцію мовленнєвих завдань в освітній процес і формує у школярів позитивне ставлення до мовленнєвої діяльності.

Експериментальна методика була спрямована на навчання діалогічного мовлення, практичне оволодіння мовно-мовленнєвими нормами. Використовували методи формування мовленнєвих умінь: метод моделювання мовленнєвих ситуацій; метод навідних запитань; метод взаємонавчання. Практикували інтерактивні прийоми (рольові ігри, прийоми «Мікрофон», «Коло думок»), вправи компетентісно орієнтованого типу (робота з текстом; інсценізація уривків; творчі проекти і презентації; інтерактивні обговорення з використанням візуальних матеріалів тощо).

Упроваджені у дослідженні вправи показали, що учні навчилися враховувати етичні правила спілкування, проявляти повагу до співрозмовника, слухати, толерантно висловлювати свої думки, що є показниками підвищеного рівня сформованості мовно-мовленнєвої компетентності і культури спілкування.

5. Результати упровадження запропонованої методики з використанням ігрових технологій свідчать про суттєві покращення у рівнях мовно-мовленнєвої компетентності учнів 3 класу, впевненості у висловлюваннях, піднесення рівня мовленнєвої активності учнів. Використання експериментальних методів дозволило підвищити ефективність навчання української мови та формувати у школярів навички культури усного мовлення.

Аналіз результатів впровадження ігрових методів у навчання включав оцінку рівня мовно-мовленнєвих навичок учнів після застосування ігрових технологій. Було порівняно результати з експериментальної групи і

контрольної групи. Аналіз включав порівняння лексичного багатства, граматичних навичок, рівня мовленнєвої активності (спілкування). Середній рівень мотивації до опанування мови після експерименту зріс в ЕГ на 2, 5 бала, в КГ – на 0,5 бала; середній рівень мовленнєвої активності учнів 3 класу на уроках української мови зріс в ЕГ на 2,5 бала, а в КГ – на 0,5 бала.

Результати засвідчують, що використання ігрових методів у процесі організації усної взаємодії на уроках української мови є необхідною умовою формування мовно-мовленнєвої компетентності здобувачів початкової освіти, оскільки ігрова діяльність сприяє активному використанню мови в різних ситуаціях. Гра впливає на розвиток слухання, говоріння, розвиток лексичних та граматичних навичок, формування культури мовленнч. Вона стимулює мотивацію до навчання мови, сприяє формуванню у здобувачів освіти умінь використовувати мову в реальних навчальних і життєвих ситуаціях.

Отже, мети дослідження досягнуто, завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. 1–4 класи: Навч. пос. Донецьк: ВДБВ «ДОНБАС», 2013. 160 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Баранова Н., Коцур Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ. *Початкова школа*. 2019. № 9. С. 13–15.
4. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1–4.
5. Бібік Н. М. Державний стандарт початкової освіти. Пояснення до нових програм. К.: Освіта, 2018.
6. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
7. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи комунікативного навчання молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. №6. С. 21–26.
8. Варзацька Л. О. Мовленнєвий розвиток учнів у початкових класах. Харків: Основа, 2015.
9. Вашуленко М С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г. Навчання української мови в 3 класі. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с. <https://ru.calameo.com/read/005702959d08b3c288083?page=1&view=slide>
10. Вашуленко М., Дубовик С. Надзвичайну для НУШ актуальність дослідницька має діяльність. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019. № 9. С. 3–6.
11. Вашуленко М. С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
12. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
13. Гамза А.В. Психолого-педагогічні умови формування текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова. *Мова і культура*. (Науковий журнал).

- Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. III (183). С. 366–371.
14. Голуб Н.Б. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 11. С. 2—10.
15. Державний стандарт початкової освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення 25.10.2023)
16. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
17. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / укл. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2002. 135 с.
18. Інтерактивні технології: теорія та методика. Посібник для викладачів ПТУ, коледжів та інш. / О. І. Пометун, Н. С. Побірченко, Г. І. Коберник, О. А. Комар, Т. А. Торчинська. Умань-Київ. 2008. 95 с.
19. Захарійчук М. В. Формування навичок комунікативного спілкування у початковій школі. Львів: Світ, 2019.
20. Калько М. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові: монографія. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2008. 384 с.
21. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. 292 с.
22. Концепція «Нова українська школа»: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25.10.2016 р. № 1222.
23. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко ; [упоряд. і авт. комент.: В. В. Андрієвська та ін.]. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
24. Кочерга О. Психофізіологічний розвиток дитини і становлення мислення у віці 6-10 років. *Початкова школа*. 2007. № 7. С. 23-25.

25. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. *Початкова школа*. 2003. № 11. С. 24-26.
26. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. №11. С. 27-35.
27. Крохмальна Г.І, Герич Х.Т. Психолого-педагогічні засади роботи над збагаченням лексичного запасу молодших школярів на уроці української мови. *Молодий вчений*. 2018. №10 (62). С. 70-73.
28. Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика : монографія. Житомир : вид-во ЖДУ імені І.Я. Франка, 2011. 420 с
29. Мамчур Л. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 . Херсон : Б. в., 2012. 44 с.
30. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Київ: Академія, 2007. 360 с.
31. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
32. Митник О., Стрижак А. Система завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь як складової соціальної успішності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2019. № 9. С. 23-26.
33. Моніторинг НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/monitoring-nush>
34. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу : посібник / Н. Б. Голуб, В. І. Новосьолова, Г. Т. Шелехова, А. В. Ярмолюк. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с.
35. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. 23.

- 36.Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Том 1. А– К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2006. 926 с.
37. Новопашина Ю. А. Використання LEGO на уроках. Блог учителя початкових класів. URL: <https://znz20novopashen>
- 38.НУШ: методичні рекомендації щодо роботи за підручниками для 2 класу. *Початкова школа*. 2019. № 8. С. 1 – 7.
- 39.Огороднійчук З. О. Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання української мови в початкових класах. Київ: Педагогічна думка, 2011.
40. Омельчук С.А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгвістичної науки. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 2—7.
41. Омельчук С. Комунікативно-функціональний підхід до вивчення синтаксису. *Дивослово*. 2007. № 1. С. 2-9.
42. Онопрієнко Т. Словникова робота на уроках в початковій школі. Кривий Ріг: Всеосвіта, 2018. 24 с. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/slovnikova-robota-na-urokah-v-pocatkovij-skoli-38679.html>
43. Пентиліук М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. Збірник статей. Київ : Ленвіт, 2011. 256 с.
44. Пентиліук М.І. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ленвіт, 2000. 264 с.
45. Пентиліук М.І., Караман С.О., Караман О.В., Горошкіна О.М., Бакум З.М., Барахтян М.М., Гайдаєнко І.В., Галетова А.Г., Коршун Т.В., Нікітіна А.В., Окуневич Т.Г., Решетилова О.М. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Київ : Ленвіт, 2004. 400 с.
46. Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання (порівняння). *Початкова школа*. 2013. № 11. С. 5–7.

47. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136с
48. Плющ М. Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти): навч. посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 92 с.
49. Полевікова О. Шляхи збагачення словникового запасу <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21628/1/Polievikova.pdf>
50. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*, 2005. № 1. С. 65—69.
51. Пономарьова К. І. Компетентнісний підхід у навчанні грамоти першокласників. *Початкова школа*. 2012. № 9. С. 35-40.
52. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1 // К. І. Пономарьова, Л. А. Гайова. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
53. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 80 с.
54. Приймак І. Формування лексичної компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-roboty/99-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkh-stolittia-11-12-lystopada-2020-roku/567-formuvannya-leksichnoji-kompetentnosti-v-uchniv-pochatkovoji-shkoli-na-urokakh-ukrajinskoji-movi>
55. Прищепа О. М. Мовленнєві ситуації як засіб формування мовленнєвих навичок у молодших школярів. К.: Освіта, 2016.
56. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019->
57. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93->

58. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності : моногр. / за ред. А.Богуш. Одеса., 2013. 236 с.
59. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ : Богданова А.М., 2009. 226 с.
60. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
61. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посіб. для вчителя. Київ: Освіта, 2007. 334с.
62. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с.
63. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: Монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 288 с. URL:http://navigator.rv.ua/wp-content/uploads/2019/10/Formuvannya_leksychnoyi_kompetentnosti_Monografiya_Siranchuk_2017_VSE_A5.pdf
64. Сіранчук Н.М. До проблеми створення методичної системи формування лексичної компетентності учнів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія». Острог. Вид-во НаУОА. 2020. Вип. 9 (77). С. 303–306.
65. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Загальна психологія: Хрестоматія: Навч. посіб. Ківи : Каравела, 2007.
66. Скрипченко О. В. Розвиток мовленнєвих здібностей дітей: психолого-педагогічний аспект. Київ: Генеза, 2009.
67. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб./ за заг. ред. проф. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 319 с.
- 68.** Сойко І. М. Робота над збагаченням словникового запасу молодших школярів на уроках української мови. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2017. Вип. 1. С. 150–156.
69. Струганець Л. Культура мови: Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 88с.

70. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину: вибрані твори. Київ: Освіта, 2013.
71. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Світоч, 2019. 336 с.
72. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Харків: Фоліо, 2011.
73. Хома О. М. Дидактична гра як один із засобів пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С.111–121.
74. Цєпова І. В. , Харченко О. Я. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння. Харків : Видавництво «Ранок», 2008. 176 с.
75. Цінько С. В. Аудіювання у навчанні рідної мови (психологопедагогічний аспект). *Вісник Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки». Вип. 18. Черкаси, 2000. С. 147-150.
76. Цінько С. Навчання слухання (аудіювання) як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 1. С. 15-17.
77. Чабайовська М.І., Гаєвська Г. М., Гавриленко Н. М. Педагогічні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мальва-ОСО, 2015. 187 с.
78. Чабайовська М., Шароварко С. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови. *Початкова школа*. 2012. № 1. С. 4–7.
79. Чадукова О. Інтегрований урок з використанням інтелект-карти у 3 класі. *Початкова школа*. 2019. № 2. С. 14–15.
80. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник. К.: Арій, 2008. 384 с.

81. Школьна О.В. Розвиток словникового запасу учнів початкової школи засобами LEGO-технології. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеню магістра. Суми. 2021. 76 с.
82. Ярошенко О. Г. Розвиток дослідницької компетентності як цілеспрямований процес професійного зростання науково-педагогічного працівника. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2019. № 3-4). С. 37-44.
83. Ярошенко О. Г., Самборська О. Д. Вітчизняна практика інформаційно-цифрової підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах. *Проблеми освіти: збірник наукових праць ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»*. К., 2019. Вип. 92. С. 245-251.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для учнів 3 класу

Прізвище та ім'я учня: _____

Які заняття в початковій школі вам подобаються найбільше у зв'язку з розвитком мовлення?

Чи ви любите спілкуватися та слухати інших людей?

Як ви ставитеся до мовленнєвих ігор та ігрових завдань на уроках української мови?

Чи допомагають вам вчителі та батьки в покращенні вашого мовлення?

Чи берете ви участь у додаткових мовленнєвих заняттях?

Чи цікавлять вас казки, вірші та оповідання? Які ваші улюблені твори?

Чи ви берете участь у виступах перед класом, спільнотою чи іншими заходами, де потрібно говорити перед аудиторією?

Чи розмовляєте ви про ваші улюблені телепередачі, мультфільми, фільми, книжки та події зі своїми батьками та друзями?

Як ви вважаєте, що можна робити, щоб покращити свою культуру мовлення?

Дата: _____ Підпис: _____